

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Politický proces v 50. letech. Kauza Bernhard, Brožová, Herzog, Líman

Bakalářská práce

Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice
Studijní obory: 7105R056 – Historie se zaměřením na vzdělávání
7504R269 – Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání

Autor práce: **Karolína Kloboučková**
Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Karolína Kosová**
Osobní číslo: **P16000233**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obory: **Historie se zaměřením na vzdělávání**
Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání
Název tématu: **Politický proces v 50. letech. Kauza Bernhard, Brožová,
Herzog, Líman**
Zadávací katedra: **Katedra historie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem bakalářské práce je na základě analýzy pramenů (především ze Státního oblastního archivu v Litoměřicích, Archivu bezpečnostních složek a Národního archivu) a jejich komparace s poznatky z odborné literatury, zrekonstruovat životní osudy Karla Bernharda, Emílie Brožové roz. Machovské, Bořivoje Herzoga a Jana Límana, kteří byli odsouzeni v rámci politických procesů v 50. letech 20. století. Pozornost bude zaměřena zejména na analýzu přípravy procesů, obžaloby, hlavních přelíčení, rozsudky a následné osudy odsouzených. Historiografií nebyla doposud této kauze věnována větší pozornost.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury: **viz příloha**

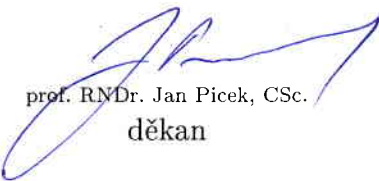
Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.

Katedra historie

Datum zadání bakalářské práce: **14. prosince 2018**

Termín odevzdání bakalářské práce: **14. prosince 2019**

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 14. prosince 2018

Příloha zadání bakalářské práce

Seznam odborné literatury:

Prameny:

Státní oblastní archiv v Litoměřicích
Archiv bezpečnostních složek, Praha
Národní archiv, Praha

Literatura:

DEJMEK, Jindřich, Jan NĚMEČEK a Slavomír MICHÁLEK. Diplomacie Československa. Praha: Academia, 2013, 802 s. ISBN 978-80-200-2285-1.

KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. Komunistický režim a politické procesy v Československu. Brno: Barrister & Principal, 2001, 253 s., xvi s obr. příl. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7.

KAPLAN, Karel. Nebezpečná bezpečnost: [státní bezpečnost 1948-1956]. Brno: Doplněk, 1999, 289 s. Knihy-dokumenty. ISBN 80-7239-024-4.

KAPLAN, Karel. Největší politický proces: M. Horáková a spol. Autor úvodu Derek PATON. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1995, 347 s. Studie, materiály, dokumenty. ISBN 80-85270-48-X.

PERNES, Jiří a Jan FOITZIK. Politické procesy v Československu po roce 1945 a "případ Slánský": sborník příspěvků ze stejnojmenné konference pořádané ve dnech 14.-16. dubna 2003 v Praze. Brno: Prius, 2005, 391 s. ISBN 80-7285-053-9.

ULČ, Ota. Komunistická justice a třídní boj. Brno: Stilus, 2016, 251 s. ISBN 978-80-87122-99-0.

VEBER, Václav. Třetí odboj: ČSR v letech 1948-1953. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2014, 373 s. ISBN 978-80-7395-786-5.

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že texty tištěné verze práce a elektronické verze práce vložené do IS/STAG se shodují.

21. července 2019

Karolína Kloboučková

Poděkování

Mé poděkování patří všem lidem, kteří mi při vzniku této bakalářské práce pomáhali a bez kterých by tato práce nevznikla. Především bych chtěla poděkovat vedoucí práce Mgr. Kateřině Portmann, Ph.D, za její čas a ochotu, kterou věnovala této práci. Bez jejich cenných rad a bohatých zkušeností by tato práce nemohla být dokončena. Velké poděkování také patří pracovníkům ze Státního oblastního archivu v Litoměřicích, Archivu bezpečnostních složek v Praze a Národního archivu v Praze. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat svým rodičům, manželovi a dalším lidem, kteří mě při psaní této práce podporovali.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou politických procesů v Československu v 50. letech 20. století. Konkrétně analyzuje kauzu skupiny čtyř osob, které nejprve v roce 1952 odsoudil Státní soud v Praze a po odvolání se u dvou obžalovaných kauza přesunula před Krajský soud v Ústí nad Labem, který vynesl rozsudek v roce 1953. V první části se práce zaměřila na mechanismus a fungování politických procesů. Tyto obecné informace jsou pak ve druhé části doplněny o analýzu kauzy čtyř vychovatelů hornických učňů. Tomuto případu dosavadní historiografie nevěnovala detailní pozornost. Práce vychází zejména z poznatků z archivních materiálů (Archivy: ABS, SOA, NA)

Klíčová slova

Politické procesy, perzekuce, justice, političtí vězni, hornictví, mládež

Annotation

This bachelor thesis deals with issues of political processes in Czechoslovakia in the 1950s. In particular, she analyzes the casses of group of four people who were sentenced by the State Court in Prague in 1952 in the first time and after the appeal two people from group were sentenced by the Ragional Court in Ústí nad Labem in 1953. In the first part I focused on the mechanism of production of political processes. In the second part of this general information, I addend an analysis of case of four tutor of mining apprentices. This case did not pay attention to the historical histories. The work is based primarily on the study of archival sources (archives: ABS, SOA, NA).

Key words

Political processes, persecution, justice, political prisoners, mining, youth

Obsah

Seznam zkratk	9
1 Úvod	10
2 Kritika pramenů a literatury	12
2.1 Kritika pramenů	12
2.2 Kritika literatury	13
3 Politické procesy a perzekuce 50. let v Československu	15
3.1 Mechanismus politických procesů	20
3.2 Státní soud a Státní prokuratura	22
3.3 Krajské soudy jako nástroje politických procesů	24
3.3.1 Krajský soud Ústí nad Labem	24
4 Politický proces s Herzogem, Brožovou, Bernhardem a Límanem	27
4.1 Život před zatčením	28
4.1.1 Bořivoj Herzog	30
4.1.2 Emílie Brožová	32
4.1.3 Karel Bernhard	36
4.1.4 Jan Líman	40
4.2 Zatčení a vazba	42
4.3 Obžaloba	44
4.4 První rozsudek – Státní soud	49
4.5 Druhý rozsudek „politický proces Herzog a Brožová“ – Krajský soud v Ústí nad Labem	50
4.6 Výkon trestu	51
4.7 Život po propuštění	53
4.8 Rehabilitace	53
5 Závěr	55
6 Seznam použitých pramenů a literatury	57
6.1 Prameny	57
6.1.1 Nevydané prameny	57
6.1.2 Vydané prameny	57
6.2 Literatura	57
6.3 Internetové zdroje	60
7 Seznam příloh	62
7.1 Přílohy	63

Seznam zkratek

- ABS – Archiv bezpečnostních složek
- BP – bakalářská práce
- CIC – protišpionážní sbor Armády spojených států
- ČSM – československý svaz mládeže
- ČSR – Československá republika
- DP – diplomová práce
- DS – demokratická strana
- Kart. – karton
- KNV – Krajský národní výbor
- KS – Krajský soud
- KSČ – Komunistická strana Československa
- LA – Lánská akce
- MV – Ministerstvo vnitra
- NA – Národní archiv
- NPT – Nápravně pracovní tábor
- NS – Národní souručenství
- ONV – Okresní národní výbor
- PŠP – Právnícká škola pracujících
- Sb. – Sbírka zákonů
- SNB – Sbor národní bezpečnosti
- SOA – Státní oblastní archiv
- StB – Státní bezpečnost
- TNP – tábor nucených prací
- Tzv. – takzvaný

1 Úvod

Neopomenutelnou součástí čtyřicetileté komunistické nadvlády se staly politické procesy, které dosáhly největších rozměrů v tzv. zakladatelském období. Perzekuce postihly všechny vrstvy obyvatelstva a jejich cílem bylo mimo jiné pomoci ke stabilizaci nového režimu.

Téma politických procesů se dostalo do podvědomí společnosti především po otevření archivů v roce 1989. Řada badatelů se ve svých odborných pracích zaměřila právě na represe páchaných na reálných i potencionálních odpůrcích systému nastolenému po únoru 1948. Předložená bakalářská práce se zabývá osudy čtyř z mnoha odsouzených v rámci politických procesů 50. let, kteří byli ze strany StB již před zatčením postiženi represemi mimosoudní povahy.

Tato bakalářská práce je rozdělena do dvou základních částí. V první z nich se zabývám obecnými poznatky o fungování a mechanismu politických procesů v rámci režimu, který byl nastolen po převzetí de facto absolutní moci ve státě Komunistickou stranou Československa v únoru 1948. Pozornost jsem zaměřila především na rezort justice. Detailněji jsem se věnovala etablování instituce Státního soudu, která byla pro mnou sledovanou kauzu „Herzog a spol.“ klíčová. Státní soud ukončil činnost na konci roku 1952, jeho pravomoci následně převzaly především Krajské soudy. V kontextu mnou analyzovaného politického procesu sehrál podstatnou roli Krajský soud v Ústí nad Labem, jehož činnost jsem stručně charakterizovala.

Stěžejní část bakalářské práce patřila analýze konkrétního politického procesu, který byl nazván „Herzog a spol.“ Případu nevěnovala dosavadní historiografie detailní pozornost, výzkum byl tedy založen především na studiu pramenů archivní povahy. Využila jsem především Archiv bezpečnostních složek, Národní archiv a Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Takto získané poznatky jsem komparovala s informacemi získanými z odborné literatury. Bohužel se mi nepodařilo navázat kontakt s žádným z pamětníků.

Čtyři zadržené vychovatele hornických učňů odsoudil nejprve Státní soud. Všichni byli obviněni ze sabotáže proti republice, velezrady a dalších neméně závažných prohřešků. Kauza dvou z nich byla v souvislosti s odvoláním následně přenesena před in-

stanci Krajského soudu v Ústí nad Labem. Pozornost jsem věnovala životu obviněných před zatčením, během výkonu trestu a vzhledem k torzovitosti pramenné základny pouze v omezené míře po propuštění.

Hlavní těžiště v kontextu této části výzkumu leželo v rekonstrukci samotného soudního líčení a rozsudku.

2 Kritika pramenů a literatury

2.1 Kritika pramenů

Hlavními zdroji pro bakalářskou práci (dále jen BP), která se zabývá jednou z kauz politických procesů v 50. letech 20. století, se staly archivní materiály ze Státního oblastního archivu v Litoměřicích (dále jen SOA), Archivu bezpečnostních složek (dále jen ABS) a Národního archivu v Praze (dále jen NA).

Informace o řízení před Státním soudem jsem čerpala z ABS v Praze. Byly zde uloženy vyšetřovací spisy. I přesto že i po propuštění Státní bezpečnost (dále jen StB) stále bývalé vězně sledovala, v ABS se nenacházelo žádné velké množství informací o propuštěných osobách.

Skutečnosti z ABS v Praze jsem obohatila o poznatky ze SOA v Litoměřicích. Měla jsem možnost nahlédnout do soudních spisů uložených ve fondu Krajský soud Ústí nad Labem. Tyto archiválie zpřístupňují informace o samotném průběhu soudního řízení. Nalezneme zde vypracovanou žalobu, zápis o hlavním líčení a rozsudek. Zejména se zaměřuje na osoby Brožové a Herzoga, neboť tito obžalovaní byli před Krajským soudem v Ústí nad Labem (dále jen KS v Ústí nad Labem) souzeni. Do jisté míry materiály obsahují základní údaje i o ostatních obžalovaných a nalezneme i torzovité záznamy o posudcích z věznic nebo o přesunu vězně.

V NA, kde jsou uloženy spisy vězňů, jsem měla možnost prostudovat pouze osobní spis Bořivoje Herzoga. Spisy Emílie Brožové, Karla Bernhardta a Jana Límana se nedochovaly. Ve spisech se většinou nacházely informace o výkonu trestu a materiály obsahovaly i posudky na odsouzené apod. V NA jsem také našla informace o žádosti o soudní rehabilitaci z 60. a 70. let. Záznamy o rehabilitaci v letech 90. se mi dohledat nepodařilo.

Při práci s tímto typem pramenů je potřeba dbát na to, abychom veškeré informace a záznamy braly s jakýmsi nadhledem. Cílem vyšetřovatelů bylo dosáhnout přiznání za každou cenu, tudíž zaznamenané poznatky nemusí vždy odpovídat realitě. Zápis vy-

šetřovatelů je navíc zatížen dobovou terminologií. Nezbytný je tedy kritický přístup k pramenům a předpoklad, že spisy obsahují řadu lží a nepravd.¹

Pro co nejobektivnější posuzování jednotlivých kauz je nejlepší, když se poznatky z archiválií konfrontují s informacemi podanými přímo od odsouzených osob nebo jejich pamětníků. V tomto případě se mi nepodařilo vypátrat žádného potomka odsouzených z kauzy Herzog a spol. Proto jsem metodu orální historie nemohla ve své bakalářské práci využít

Z vydaných pramenů, které se vztahují k tématu této BP, jsem využila např. paměti Dagmar Šimkové *Byly jsme tam taky*.² Poznatky z těchto memoárů jsem využila především kvůli NPT Želiezovci, kam byla umístěna jediná odsouzená žena v tomto případě, Emílie Brožová.

2.2 Kritika literatury

Když v roce 1989 došlo k otevření archivů, dostalo se téma politických procesů a perzekucí do ohniska zájmu řady badatelů. Od té doby začalo vznikat mnoho monografií, ale také studentských kvalifikačních prací. Zatímco odborná literatura zpracovává většinou celorepublikové, a veřejnosti do značné míry známé, procesy, studentské práce se věnují spíše případům na regionální úrovni. Mezi takové patří i z části kauza přiblížená v této BP, jelikož dvě ze souzených osob se dostali až před KS v Ústí nad Labem. Tato kauze nebyla v dosavadní historiografii nijak probírána.

V úvodní části BP, kde jsem přiblížila fungování komunistického režimu a přípravy na politické procesy jsem čerpala zejména z prací historika Karla Kaplana. Stěžejní publikací se pro mě stala kniha *Komunistický režim a politické procesy v Československu*³, na které spolupracoval společně s Pavlem Palečkem. Dále můžeme jmenovat např. *Nebezpečnou bezpečnost*,⁴ kde lze získat poznatky o taktikách a postupech StB.

---

¹ Více k problematice archivních materiálů např.: TOMEK, Prokop: StB jako historický pramen, In: Soudobé dějiny 12, č. 1, Praha 2005., s. 208 - 214

² ŠIMKOVÁ, Dagmar. *Byly jsme tam taky*. Toronto: Sixty-Eight Publishers, 1. vyd. 1980. ISBN 0-88781-089-6.

³ KAPLAN, Karel, PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. 1. vyd. Brno: Barrister and Principal, 2001, ISBN 80-85947-75-7.

⁴ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Brno, 1999. ISBN 80-7239-024-4.

Problematikou nejvýznamnějších politických procesů, jako byl politický proces s Miladou Horákovou či Rudolfem Slánským, se zabývá mnoho badatelů⁵, např. již výše zmiňovaný Karel Kaplan.

Pro získání poznatků z oblasti justičního sektoru mi sloužila práce Jaroslava Vorela, Aleny Šimánkové a spol. Jejich práce je rozdělena do tří dílů a nese název *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech*.⁶Dále můžeme uvést například práci Oty Ulče *Komunistická justice a třídní boj*.⁷

Na katedře historie na Technické univerzitě v Liberci vzniká pod vedením Kateřiny Portmann řada studentských kvalifikačních prací. Většina z nich se zabývá právě kauzami z 50. let 20. století, které se dostaly před KS v Ústí nad Labem nebo v Liberci. Z prací Veroniky Doubové,⁸ Barbory Mládkové,⁹ Jitky Pikešové¹⁰ a Miluše Honzíkove¹¹ jsem čerpala informace i pro tuto BP.

Celkový seznam použitých pramenů a literatury je uveden na konci práce.¹²

---

⁵ Uveďme: KAPLAN, Karel. *Největší politický proces: M. Horáková a spol.* 1. vyd. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1995, ISBN 80-85270-48-X. KAPLAN, Karel. *Zpráva o zavraždění generálního tajemníka*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1992. ISBN 80-204-0269-1.

⁶ VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948 – 1953 v dokumentech*. Díl I., II., III. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003, 2004. ISBN 80-86621-03-3, ISBN 80-86621-05-7, ISBN 80-86621-06-5.

⁷ ULČ, Ota. *Komunistická justice a třídní boj*. Brno: Stilus, 2016, ISBN 978-80-87122-99-0.

⁸ DOUBOVÁ, Veronika. *Politické procesy 50. let – Ženy odsouzené Krajským soudem v Liberci v letech 1953 a 1954*. Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2011.

⁹ MLÁDKOVÁ, Barbora. *Politické procesy 50. let – Krajský soud v Liberci 1953 – 1954*. Diplomová práce, Technická univerzita v Liberci, Liberec, 2005.

¹⁰ PIKEŠOVÁ, Jitka. *Politické procesy 50. let – Krajský soud v Ústí nad Labem 1955 – 1956*. Diplomová práce, Technická univerzita v Liberci, Liberec, 2008.

¹¹ HONZÍKOVÁ, Miluše. *Politické procesy 50. let – Krajský soud v Ústí nad Labem 1953 – 1954*. Diplomová práce, Technická univerzita v Liberci, Liberec, 2006.

¹² Viz strana 57 – 61.

3 Politické procesy a perzekuce 50. let v Československu

Když se v únoru 1948 dostala v Československu k moci komunistická strana, přišla společně s ní i vlna represí proti obyvatelstvu. Politické procesy patřily k přirozeným jevům komunistického režimu, byly dokonce jednou z podmínek jeho existence a běžným politickým prostředkem. Jako takové je komunistická moc v Československu používala ve zvlášť velkém rozsahu ve svém tzv. zakladatelském období,¹³ kdy počet jejich obětí dosáhl téměř dvou set tisíc. Ač dosud nejsou k dispozici přesnější údaje o politických procesech v jiných státech tehdejšího sovětského bloku, jisté je, že Československo v podílu obětí na počet obyvatel stálo na předním místě.¹⁴

Vzor politických procesů měly satelitní státy v Sovětském svazu. Tam probíhaly vykonstruované procesy již během let třicátých. Po válce podobnými nezákonnostmi upevňovala komunistická strana svou moc ve všech státech, pro které se Sovětský svaz stal blízkým spojencem.

Politicky byl komunistický teror zahájen referátem Klementa Gottwalda na zasedání ÚV KSČ ve dnech 17. – 18. listopadu 1948, který se stal podkladem řady politických opatření v duchu teorie o zostřování třídního boje:¹⁵ *“V únoru 1948 stála v čele dělnická třída, ba v čele národa, komunistická strana, která již v první etapě revoluce od května ukázala, že dovede hájit dělnickou věc, že se dovede postarat, aby dělnická třída nebyla přívěskem buržoasie, nýbrž vedoucím činitelem. Byla tady strana, která ovládá umění marxisticko-leninské strategie a taktiky třídního boje, která se dovedla postavit v čelo národa, dovedla s dělnickou třídou vést všechny pracující vrstvy do boje proti reakci a reakci v rozhodných chvílích izolovat, bít a porazit... Přineslo svoje ovoce oněch 28 let trpké školy, kterou jsme prodělali od dvacátého roku, ten celkový vývoj, který jsme nastoupili po prosincové porážce roku 1920 a vytvořením komunistické strany a osvojováním si marxismu-leninismu. Přinesla svoje ovoce celá ta ulice persekucí, ponižování, boj proti Mnichovu, proti okupaci, až po slavný květen 1945 — všechno to, jak*

¹³ Termín používaný Karlem Kaplanem. Tzv. zakladatelské období tvoří v poválečné historii Československa nejhroší období politických poúnorových perzekucí. Jedná se o období let 1948 – 1954, kdy se v republice uskutečnilo nejvíce politických procesů s největším počtem obětí a s nejkřutějšími rozsudky. DOUBEK, Bohumil, KAPLAN, Karel, ed. *StB o sobě: výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*. 2., upr. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2002, ISBN 80-902885-9-6, s. 16.

¹⁴ KAPLAN, Karel. *Největší politický proces: "M. Horáková a spol."*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 1995. Studie - materiály - dokumenty (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR), ISBN 80-85270-48-X, s. 5.

¹⁵ SCHELLE, Karel. *Únor 1948 a změny v organizaci státního mechanismu*. Ostrava: Key Publishing, 2018. Monografie (Key Publishing), ISBN 978-80-7418-289-1, s. 6.

jsme tvořili, kovali, organizovali a vedli stranu. Mnoho z těch starých soudruhů, kteří prošli tvrdou školou bojů i dočasných porážek, může si dnes se zadostiučiněním říci: „Nedělali jsme marnou práci.“ Bez této práce, bez takto vykované strany by nebylo vítězství v únoru.“¹⁶

Hlavním motivem procesů bylo mocenskopolitické, ekonomické a kulturní prosazení cílů československého komunistického vedení a především zájmy Sovětského svazu. Procesy měly nepostradatelné a specifické poslání – potrestat, odstranit či izolovat ty, kteří by překáželi záměrům oficiální politiky. Represe měly za úkol vyvolávat strach skrze celou společnost, neboť perzekuce se netýkaly jen jedné vrstvy obyvatel nebo jedné skupiny, ale byla namířena proti všem vrstvám tehdejší československé společnosti.¹⁷

Režim se začal krutě vypořádávat s dělníky, rolníky, československou inteligencí ze střední vrstvy i z bývalé buržoazie. Postihl kněze, věřící i nevěřící, účastníky odboje, důstojníky vojenských jednotek nebo emigranty, kterým se nezdařil útek za hranice. Bez postihu nezůstali ani funkcionáři demokratických stran, jenž vystupovali proti komunistické moci, ale i ti, kteří s KSČ spolupracovali. Rozdíl se nedělal ani v národnosti. K perzekucím docházelo u Čechů, Slováků, ale i u příslušníků národnostních menšin. Odsouzení byli chudí, bohatí, staří, mladí.¹⁸

První vlny zatýkání probíhaly ještě před únorovým převratem. Tyto kauzy se ke spokojenosti komunistických funkcionářů dotáhly po komunistickém převratu. První politické procesy byly namířeny zejména proti Demokratické straně. V této době vyvrcholil proces například s Jánem Ursínym.¹⁹ Dále je známý procesy s předními funkcio-

---

¹⁶ *Příprava, průběh a důsledky února 1948 slovy komunistických politiků.* In: Moderni-dejiny.cz [online] [vid. 20. 6. 2019] dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/priprava-prubeh-a-dusledky-unora-1948-slovy-komunisticky-politiku/>

¹⁷ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu.* Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti, ISBN 80-85947-75-7, s. 46.

¹⁸ TAMTÉŽ, s. 46 - 47

¹⁹ Proces s Jánem Ursínym, bývalým místopředsedou vlády. Dotýkal se politické minulosti jeho tiskového tajemníka Otty Obucha, který měl být za dob Slovenského štátu v úřadu propagandy a měl mít kontakt na luďácký exil. V tomto případě byl Ursíny obviněn za to, že Obucha zaměstnával a vyzradil mu věci z jednání československé vlády.
více k tématu: PERNES, Jiří, *Politické procesy 50. let v Československu*, in: Moderní dějiny [online] [vid. 20. 6. 2019] Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/politicke-procesy-50-let-v-ceskoslovensku/>

náři DS včetně dvou generálních tajemníků Josefa Kempného a Miloše Bugára.²⁰ Dalším procesem, jenž se měl stát soudním divadlem, byl proces s Vladimírem Krajinou.²¹ Komunisty ovládaná StB od roku 1945 sbírala kompromitující materiál, který měl usvědčit generálního tajemníka Československé strany národně socialistické ze zrady v letech druhé světové války a z kolaborace s Němci. Ani tento úmysl se jim nepodařilo zrealizovat před únorem.²²

Známý je také proces s účastníky tzv. mostecké špionážní aféry. S jeho výrobou začali zpravodajci ze Státní bezpečnosti a armády již na podzim roku 1947. Jádrem této aféry spočívalo v tom, že bývalí důstojníci československé armády měli připravovat protikomunistický boj, do něhož se měli provokacemi zaplést vedoucí funkcionáři národně - socialistické strany.²³ Šlo o Petra Zenkla²⁴ a Prokopa Drtinu.²⁵

---

²⁰ Celé spiknutí a jeho příprava byly výmyslem Bezpečnosti a vazby „l'ud'áckého podzemí“ na vysoké funkcionáře Demokratické strany. Byly dílem provokací pověřenectva vnitra a slovenského referátu

²¹ Cíl komunistické strany bylo vyloučit Krajinu z politického života státu, eliminovat jeho vliv na společnost a to i za pomoci zneužití justičního a bezpečnostního aparátu. Krajina měl zkrátka z veřejného sektoru „zmizet“, jeho kauza měla být zároveň propagandisticky využita a to jak diskreditaci jeho samotného, tak i celé Československé strany národně socialistické. V den (25. 2.), kdy prezident Edvard Beneš přijal demisi ministrů a doplnil vládu podle návrhů, které mu předložil Klement Gottwald, byl Vladimír Krajina „vyakčněn“ z Karlovy univerzity, kde působil jako docent na přírodovědecké fakultě. Hned následující den byl zatčen a jen díky intervenci prezidenta Beneše záhy propuštěn. Tato zkušenost ho vedla ke zcela pragmatickému rozhodnutí ze země odejít. Hlavní přelíčení ve věci Vladimíra Krajiny zahájil Mimořádný lidový soud v Praze 2. září 1948 a rozsudek vynesl v jeho nepřítomnosti o dva dny později, 4. září. Krajina byl uznán vinným ze spáchání zločinů proti státu a zločinu proti osobám. Rozsudkem je Krajina charakterizován jako kolaborant, který více než ochotně po svém zatčení dodal řadu cenných informací gestapu.

PORTMANN, Kateřina. *Druhá vlna retribuce po únoru 1948 – případ Vladimíra Krajiny*. In: Proměna politicky motivované trestněprávní perzekuce v Československu v letech 1948 – 1989, rukopis 2019, s. 81, 83.

²² PERNES, Jiří, *Politické procesy 50. let v Československu*, In: Moderní dějiny [online] [vid. 20. 6. 2019] Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/politicke-procesy-50-let-v-ceskoslovensku/>, s. 6.

²³ KAPLAN, Karel. *Největší politický proces: "M. Horáková a spol."*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 1995. Studie - materiály - dokumenty (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR), ISBN 80-85270-48-X, s. 61.

²⁴ Předseda strany Národně - socialistické

²⁵ Ministr spravedlnosti 1945 – 1948, zatčen během února 1948, reálně odsouzen v 50. letech. Více viz strana 20

Výrazný předěl v historii politických procesů v Československu byl spojen s příchodem sovětských poradců do Státní bezpečnosti na podzim 1949. Počali zavádět výrobu procesů tak, jak ji tehdy už zcela běžně praktikovali v jejich zemi. Poprvé svou výrobní technologii uplatnili, i když se to nepodařilo v plném rozsahu, v procesu s M. Horákovou a spol.²⁶ Tento proces představoval v historii politických procesů důležitý mezník a navíc šlo o největší nezákonný politický proces v komunistickém režimu v ČSR vůbec.²⁷

Sovětští poradci se také podíleli na hledání „československého Rajka.“²⁸ Před soud nebyli postaveni pouze vnější nepřátelé režimu, ale docházelo k procesům s hlavními představiteli komunistické strany. Právě na těchto jevech se prokazovala absurdita systému. Paradoxně se před soud dostali lidé, kteří stáli u prvních kroků komunistického teroru. Jedním z nich byl generální tajemník ÚV KSČ Rudolf Slánský,²⁹ v němž poradci ze Sovětského svazu spatřili onoho „československého Rajka.“

Nedílnou součástí politických procesů se stala politická propaganda, jejímž cílem bylo představit souzené jako velezrádce a nepřátele Československa a to bez ohledu na skutečný stav. V tomto kontextu je vhodné podotknout, že se mezi obviněné, vedle reálných odpůrců režimu nastoleného v důsledku únorových událostí roku 1948, dostala i řada potenciálních či domnělých „protistátních živlů“.

Mnoho procesů bylo přístupné nejširší veřejnosti prostřednictvím médií a její účastí na přelíčení, neboť politické procesy plnily také funkci „politicky vychovávat

---

²⁶ „Proces s vedením záškodnického spiknutí“. V tomto procesu nešlo o to, aby Judr. Horáková byla popravena, ale cílem bylo spíše ukázat případným odpůrcům a nepřátelům, že režim je zcela schopný bránit se v každé situaci, a měl mít zastrašující charakter. Více k tématu: KAPLAN, Karel. *Největší politický proces: "M. Horáková a spol."*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 1995. Studie - materiály - dokumenty (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR). ISBN 80-85270-48-X.

²⁷ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Brno: Doplněk, 1999, ISBN 80-7239-024-4, s. 170.

²⁸ V Maďarsku byl cílem smyšleného procesu bývalý ministr vnitra a tajemník strany László Rajk. Všechny tyto případy sloužily jako exemplář pro obyvatele zemí východního bloku a byl v nich vynesen rozsudek smrti.

Více k tématu: PERNES, Jiří, *Politické procesy 50. let v Československu*, In: *Moderní dějiny* [online] [vid. 20. 6. 2019] Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/politicke-procesy-50-let-v-ceskoslovensku/>

²⁹ Celý proces dostal název „proces s vedením protistátního spikleneckého centra proti republice“. Slánský byl zatčen v listopadu 1951. Příprava procesu trvala celý rok, probíhala v naprosté tajnosti. Proces proběhl ve dnech 20. – 27. listopadu 1952.

KAPLAN, Karel. *Největší politický proces: "M. Horáková a spol."*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 1995. Studie - materiály - dokumenty (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR), ISBN 80-85270-48-X, s. 19.

masy“. Občané měli poznávat tváře a počínání nepřátel režimu a škůdce hospodářství. Měly působit jako škola ostražitosti a bdělosti.³⁰

Velmi podstatnou roli v upevňování moci měli také procesy proti církvi. Byl to především boj proti církvi Římsko-katolické. Zinscenovaným procesem se stal například tzv. Čihošťský zázrak,³¹ akce K³² nebo akce Ř.³³

Mimo výše zmíněné zásahy probíhaly také procesy spojené s kolektivizací³⁴ venkova. Jednou z nejznámějších akcí spojenou s kolektivizací byla akce Kulak. Opatření, kterým mělo dojít k likvidaci selského stavu. Byla prováděna směrnicí číslo 27 s platností od 1. listopadu 1951. Udávala rodinným příslušníkům tzv, kulaků,³⁵ kteří byli odsouzeni soudem nebo národním výborem „nové pracovní místo a místo nového pobytu mimo obvod obce dosavadního bydliště“, čímž se rozumělo vystěhování do jiného kraje. Mezi tyto rodinné příslušníky se počítali lidé, kteří žili se sedlákem v jednom domě v době zahájení trestního řízení.³⁶

³⁰ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti, ISBN 80-85947-75-7, s. 42.

³¹ Na konci roku 1949 se při mši v obci Čihošť vedenou páterem Toufarem se v den třetí adventní neděle několikrát pohnul vysoký kříž nad svatostánkem na hlavním oltáři. Farář se o tom dozvěděl až později, svědků bylo asi 20. Na Boží hod vánoční se měl jev opakovat. Začala se o to zajímat nejen katolická církev, ale i StB. Událost byla zneužita k proticírkevním represím a propagandě. Toufar byl obviněn, že zázrak zinscenoval, 28. ledna 1950 byl zatčen a dopraven do Valdic. Vyšetřovatelem se stal Ladislav Mácha. Po krutých výsleších Toufar na následky zemřel.

Více k tématu: KALOUS, Jan. *Instrukční skupina StB v lednu a únoru 1950: zákulisí případu Čihošť*. Praha, 2001. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. ISBN 80-902885-4-5.

³² Krycí název pro nezákonné zavírání mužských klášterů a rušení mužských řeholních řádů v Československu.

³³ Krycí název pro nezákonné zavírání ženských klášterů a rušení ženských řeholních řádů v Československu.

³⁴ Proces proměny individuálního soukromého zemědělství na kolektivní. Komunisté takticky zamlčovali své kolektivizační plány, neboť rolníci by jen stěží přivítali znárodnění veškeré své půdy a její převedení do společného vlastnictví. Rychlík, Jan. *Kolektivizace ve střední a východní Evropě*. In: BLAŽEK, Petr, KUBÁLEK, Michal. *Kolektivizace venkova v Československu 1948 – 1960 a středoevropské souvislosti*. Praha: Dokořán, 2008, ISBN 978-80-7363-226-7, s. 13.

K tématu více např: JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-902-7.

³⁵ Nepřátelský sedlák s výměrou půdy nad 15ha.

³⁶ Akce probíhala ve dvou vlnách mezi lety 1951 – 1953. Limitoval ji nedostatek financí a nedostatek míst pro deportované rodiny, proto ji v květnu 1952 tajemník ÚV KSČ Jindřich Uher pozastavil. Druhá vlna přišla v listopadu 1952. Změnila se rychlost deportace. Náležitosti soudního či správního řízení byly často porušovány. Přesídlování se ukázalo jako kontraproduktivní, neboť JZD přebírala půdu po „kulacích“, ale bez příslušných zemědělských pracovníků Směrnice byla zrušena 18. ledna 1954. Kvůli „nedostatečnému politickému zajištění a nesprávnému provádění akce nesplnila svůj účel“. Od října 1951 do začátku roku 1954 bylo v Československu přesídleno 3 – 4 tisíce rodin.

JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-902-7, s. 126-140, 170-173, 202-206.

Dalším případem spojeným s kolektivizací byl i případ Babice. V létě roku 1951 došlo ve vesnici Babice k zastřelení tří funkcionářů KSČ při schůzi místního Národního výboru v místní škole. Babickou školu přepadla skupina vedena Ladislavem Malým, který se vydával za speciálního agenta americké CIC. Existuje možnost, že celý tento případ byl zinscenován StB, historikům se zatím toto spojení nedaří prokázat.³⁷

3.1 Mechanismus politických procesů

Ihned po únorovém převratu v roce 1948 začalo docházet k proměnám v celé společnosti. Zejména byla podstatná a nutná změna v justičním sektoru. K proměně justice docházelo rychle, aby politické procesy měly právní podložení. V čele ministerstva spravedlnosti stál až do roku 1948 Prokop Drtina³⁸ a své pole působnosti si velice chránil, proto se komunistická moc nezmohla na žádné velké akce v justičním sektoru. Po převratu v únoru 1948 došlo k vytlačení „nepohodlných“ a „nevhodných“ osob a místo nich se dosazovali lidé smýšlející s vládnoucí stranou.³⁹ Například do vedení ministerstva spravedlnosti byl dosazen zeť Klementa Gottwalda, Alexej Čepička.⁴⁰

---

³⁷ *případ Babice*. In: ustrcr.cz [online] [vid. 24. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/antologie-ideologickych-textu/pripad-babice/>

více k tématu: STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha: Academia, 2016. 1938-1953. ISBN 978-80-200-2593-7., KOLOUCH, František. *Oběť případu Babice: Jan Bula (1920-1952)*. V Kostelním Vydrří: Karmelitánské nakladatelství, 2016. Osudy (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 978-80-7195858-1. NAVARA, Luděk a Miroslav KASÁČEK. *Mlynáři od Babice: nová fakta o osudovém dramatu padesátých let*. Brno: Host, 2008. ISBN 978-80-7294-281-7.

³⁸ Představitel Československé strany národně socialistické. V březnu 1948 byl zatčen a v prosinci 1953 odsouzen k 15 letům vězení. V roce 1960 byl propuštěn na amnestii. KAPLAN, Karel. *Útěky do emigrace 1948 [2. část], Prokop Drtina*. In: Historický obzor, 1999, r. 10, č. 11/12, ISSN 1210-6097, s. 273 – 275.

³⁹ Po vítězném únoru bylo odstraněno 293 zaměstnanců, z toho 159 soudců a prokurátorů a 80 kancelářských úředníků a zřízenců, dále 54 vedoucích zaměstnanců u soudů a prokuratur, 38 nahrazeno spolehlivými silami. Pro tehdejší režim byla situace před prvním prosincem 1948 naprosto neuspokojivá. Pouze 6 % soudců a prokurátorů pocházelo z dělnické třídy a 5 % bylo členy KSČ VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948 – 1953 v dokumentech*. Díl I., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003, ISBN 80-86621-03-3, s. 110.

⁴⁰ Post ministra spravedlnosti zastával až do roku 1950, kdy přešel na pozici ministra národní obrany. více k tématu: PERNES, Jiří, Jaroslav POSPÍŠIL a Antonín LUKÁŠ. *Alexej Čepička: šedá eminence rudého režimu*. Praha: Brána, 2008. ISBN 978-80-7243-382-7.

Komunistická strana pro větší kontrolu a absolutní ovládnutí nezávislého soudnictví založila Právnícké školy pracujících (PŠP)⁴¹. Na tuto školu se zájemci dostávali pouze podle toho, jaký byl jejich kádrový profil, nikoliv na základě intelektuálních a vzdělávacích schopností.

K úplnému ovládnutí justice dále přispělo zrealizování několika zákonů, které měly právně legalizovat některé postupy komunistické strany. Dne 21. července 1948 byl přijat zákon č. 213/1948 Sb. nazvaný eufemisticky „o úpravě některých poměrů na ochranu veřejných zájmů“. Šlo v podstatě o zpětné opatření a dokonání bezpráví napáchaného od 20. února 1948 činností samozvaných „akčních výborů“.⁴²

Do října roku 1948 platil zákon na ochranu republiky z roku 1923 (č. 50/1923 Sb. ve znění novel). Šestáho října 1948 ho nahradil zákon č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky. Spolu s ním byl zákonem č. 232/1948 Sb. zřízen Státní soud soudící trestné činy podle zákona na ochranu republiky. V návaznosti na zákon č. 231 byl dne 25. října 1948 přijat zákon č. 247/1948 o táborech nucené práce (TNP). Tábory zřizovalo a spravovalo Ministerstvo vnitra (které mohlo delegovat tuto pravomoc na vznikající KNV⁴³). Kromě „asociálů“ a „šmelinářů“ do nich měly být výslovně zařazo-

---

⁴¹ 1. prosince 1948 otevřena PŠP u Ministerstva spravedlnosti v Praze. Do I. běhu PŠP bylo přijato 78 uchazečů, z toho 5 žen. Třetina učební látky byla věnována studiu marx-leninismu a zbývající dvě třetiny vyhrazeny odborným předmětům, zejména trestnímu právu hmotnému i formálnímu, aby posluchači byli vybaveni potřebnými vědomostmi pro praktický výkon justice. Studium bylo doplňované častými návštěvami přelíčení u Okresního, Krajského i Státního soudu v Praze a praktickými inscenacemi hlavního líčení ve škole samotné. I. běh dokončilo 1. prosince 1949 35 absolventů, ze kterých se posléze stali prokurátoři. Od 28. února 1950 do 30. září 1951 proběhly další tři běhy jednoleté PŠP v Praze pro prokurátory, celkem absolvovalo 157 osob. Na Slovensku fungovala také jednoletá PŠP v Bratislavě pro prokurátory, a to v období od 7. února 1949 až do února 1950, kterou absolvovalo 34 posluchačů. Do významných funkcí se tak často dostávali lidé bez potřebného vzdělání a praxe. Tyto nedostatky měl nahradit třídní instinkt.

VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948 – 1953 v dokumentech*. Díl II., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 80-86621-05-7, s. 110 – 115.

VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948 – 1953 v dokumentech*. Díl I., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003. ISBN 80-86621-03-3, s. 320.

⁴² VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948 – 1953 v dokumentech*. Díl I., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003. ISBN 80-86621-03-3, s. 13.

⁴³ Krajský národní výbor

vány osoby „právoplatně odsouzené pro některý z činů uváděných v zákonu na ochranu lidově demokratické republiky“.⁴⁴

Zlom nastal roku 1953, kdy v březnu zemřel sovětský diktátor Josif Vissariovič Stalin. Slova amerického prezidenta D. Eisenhowera mluví o situaci následovně: „Smrtí Josefa Stalina skončila jedna éra.“⁴⁵ Když se Československý prezident Gottwald vrátil z pohřbu svého velkého vzoru, za pár dní i on zemřel. Do čela republiky se 14. března postavil Antonín Zápotocký.

Smrtí Stalina a Gottwalda však otevřený komunistický teror okamžitě neskončil. Dále probíhaly politické procesy (například s pracovníky ministerstva zahraničí), nátlakové akce na venkově při kolektivizaci a likvidace živnostníků.⁴⁶

Za spodní hranici počtu soudně perzekuovaných osob můžeme považovat počty osob rehabilitovaných zákonem č. 119/90 Sb. Podle těchto údajů se jednalo o 257 864 lidí, které režim postihl během svého trvání v letech 1948-1989. Tento počet nezahrnuje 3 873 osob odsouzených vojenskými soudy, ani případy, kdy příslušné instituce podaly stížnost pro porušení zákona, což činí 1 192 osob., a konečně ani 1 500 obětí rehabilitovaných podle zákona č. 82/68 Sb. Uvedené údaje dávají celkové číslo 264 429 obětí. Přestože je toto číslo hrozné, ani ono neposkytuje úplný obraz o soudní perzekuci. Jedná se o spodní hranici počtu obětí, která je statisticky prokazatelná.⁴⁷

3.2 Státní soud a Státní prokuratura

Jak již bylo uvedeno výše, aby mohly být procesy naplno realizovány, vznikly nové instituce v oblasti justičního sektoru. Zákonem č. 232/1948 Sb. z října 1948 vznikl Státní soud a Státní prokuratura.⁴⁸ Ty byly zavedeny, aby projednávaly „trestné činy

---

⁴⁴ VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948 – 1953 v dokumentech*. Díl I., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003. ISBN 80-86621-03-3, s. 15.

⁴⁵ SCHELLE, Karel. *Únor 1948 a změny v organizaci státního mechanismu*. Ostrava: Key Publishing, 2018. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-289-1, s. 7.

⁴⁶ Tamtéž, s. 7.

⁴⁷ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7, s. 38 – 39.

⁴⁸ VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948 – 1953 v dokumentech*. Díl I., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003. ISBN 80-86621-03-3, s. 13.

proti republice“. Své působíště měly v Praze a další oddělení v Brně pro Moravu a v Bratislavě pro Slovensko.⁴⁹

Tyto dvě instituce byly svou prací vázány na Státní bezpečnost, jež „vyráběla“ nepřátele státu a dodávala materiál k politickým procesům. StB hrála roli u každého případu již od samého začátku. Vytipování, sledování a zatčení leželo zcela v její moci. Výsledky probíhaly ve věznicích StB a zde také mělo dojít ke kompromitujícímu přiznání. Státní prokurátor poté na základě podkladů od Státní bezpečnosti vytvořil žalobu, kterou předložil u soudu. Se vznikem těchto institucí došlo ke zrušení funkce vyšetřujícího soudce.⁵⁰

Státní prokuratura měla několik oddělení, Státní soud několik senátů, některá oddělení a senáty byly specializovány, např. pro věci církevní, pro hospodářské sabotáže apod. Ve Státní prokuratuře pracovalo v roce 1951 třicet pět prokurátorů, u Státního soudu bylo ve stejném roce sedmnáct předsedů senátů.⁵¹

Velmi podstatnou roli sehrály Státní soudy v tzv. monstrprocesech, které byly typické výrazným doprovodem propagandy. Měly za úkol ukázat občanům, že všechny kroky proti režimu budou vždy řádně potrestány. Za cíl si nekladly pouze fyzickou likvidaci obžalovaných, ale také zstrašování obyvatel Československa.

Důležitým pilířem se stal třídní původ obžalovaných. Soudy měly povinnost tento původ zjišťovat, a tudíž docházelo k nerovnosti před zákonem. Například dělník měl být souzen mírněji než „kapitalista“⁵²

Justiční část mechanismus na výrobu politických procesů se vyznačovala silnou centralizací. Projevovala se v několika směrech. Ministerstvo spravedlnosti u těchto procesů, o kterých jednalo, ponechalo Státní prokuratuře a Státnímu soudu jen malý či téměř žádný prostor k vlastnímu rozhodování. U soudu měli prokurátor a soudce rozdělené úlohy, dokonce i kladené otázky, a považovali naučené odpovědi odříkávané obža-

---

⁴⁹ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Brno: Doplněk, 1999. ISBN 80-7239-024-4, s. 108.

⁵⁰ HONZÍKOVÁ, Politické procesy padesátých let – Krajský soud v Ústí nad Labem 1953 – 1954. Diplomová práce, Technická univerzita v Liberci, Liberec, 2006, s. 20.

⁵¹ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Brno: Doplněk, 1999. ISBN 80-7239-024-4, s. 108.

⁵² KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7, s. 210.

lovanými za přirozenou věc. Svědky vybírala a připravovala, stejně jako obžalované, Státní bezpečnost.⁵³

Činnost státních soudů trvala až do roku 1952. Na konci tohoto roku převzaly pravomoci většinou příslušné Krajské soudy. U Státního soudu v Praze zůstalo 36 nevyřešených případů. U oddělení v Bratislavě a Brně to bylo případů 14.⁵⁴

3.3 Krajské soudy jako nástroje politických procesů

Je mylné domnívat se, že s koncem Státních soudů utichly i vlny politických procesů. Jak bylo zmíněno již výše, veškeré pravomoci Státního soudu přebraly tzv. soudy obecné a zvláštní. Mezi soudy obecné patřil lidový (dříve okresní), krajský a Nejvyšší soud. Zvláštní soudy se potom dělily na rozhodčí a vojenské.⁵⁵

Mašinérie politických procesů tedy pokračovala i nadále po roce 1953. Právě tento fakt dokazuje i tato práce, protože druhá část procesu s Bořivojem Herzogem a Emílií Brožovou pokračuje u Krajského soudu v Ústí nad Labem v roce 1953.

3.3.1 Krajský soud Ústí nad Labem

Jak již bylo uvedeno, sledovaná kauza se u dvou obžalovaných přenesla až ke Krajskému soudu v Ústí nad Labem. Proto je na místě, abychom si činnost tohoto soudu do značné míry přiblížili.

KS v Ústí nad Labem soudil v roce 1953 93 osob.⁵⁶ Nejvýznamnější proces, který se projednával před KS Ústí nad Labem, byl proces s Františkem Zajíčkem a spol. Před soudem stanul spolu s deseti dalšími obviněnými za činnost v údajné teroristické organizaci. Obžalovaní pracovali v Československých státních drahách. Zajíček měl plánovat destrukci železničních tratí, které měly mít demonstrační účinek. Za tuto činnost dostal trest smrti. Dalšími obviněnými se stali František Klepal, Miroslav Pávek, Emil Jirků, Václav Prejza, Vasil Teresčuk, Emil Richter, Stanislav Lukavský, Miroslav Vo-

---

⁵³ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Brno: Doplněk, 1999. ISBN 80-7239-024-4, s. 111.

⁵⁴ VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948 – 1953 v dokumentech*. Díl I., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003. ISBN 80-86621-03-3, s. 132.

⁵⁵ VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948 – 1953 v dokumentech*. Díl II., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 80-86621-05-7, s. 32.

⁵⁶ HONZÍKOVÁ, Miluše, *Politické procesy padesátých let – Krajský soud v Ústí nad Labem 1953 – 1954*, Diplomová práce, Technická univerzita v Liberci, Liberec, 2006, s. 171 - 191

pelka, Václav Zahradník a Josef Malý.⁵⁷ K uctění jejich památky byla v roce 2006 odhalena pamětní deska na nádraží v Ústí nad Labem.

V roce 1953 předsedali Krajskému soudu v Ústí nad Labem soudci Jan Zavoral⁵⁸ a Oldřich Kubánek, který pracoval jako řidič a žil v Nehalozevci. Absolvoval dvouletou soudcovskou právnickou školu pracujících a v roce 1952 působil u Státního soudu v Brně. Působil také u Okresního soudu v Mladé Boleslavi.⁵⁹ V Ústí nad Labem měl zavést tzv. „Ústeckou výzvu“ – soutěž o zvýšení soudcovské produktivity.⁶⁰

Prokuratura byla zastoupena Stanislavem Dunajem, Janem Janoušem a Vladimírem Fléglem. Dunaj pracoval ve Zlíně jako obuvník a poté nastoupil na právnickou školu pracujících II. běhu. Roku 1950 se stal náměstkem krajské prokuratury v Českých Budějovicích.⁶¹ Jan Janouš pracoval jako holič v Mariánských lázních. Absolvoval právnickou školu pracujících I. běhu a do roku 1952 působil jako prokurátor okresního soudu v Litoměřicích.⁶²

Z uvedených zdrojů vyplývá, že ze čtyř identifikovaných prokurátorů neměli tři klasické právnické vzdělání, ale jednalo se o absolventy výše zmíněné PŠP. V kauze zkoumané v této práci byl prokurátorem Vladimír Flégl, který tedy zřejmě jako jediný práva vystudoval.

Absolventi právnických škol pro pracující tvořili vysoce postavenou skupinu. Její příslušníci měli za úkol, aby se justice ubírala tím „správným“ politickým směrem. Svou nízkou odborně právní úroveň nahrazovali vyvinutým „třídním instinktem“. Proto se nejvíce zaměřovali na politické procesy.⁶³

---

⁵⁷ HONZÍKOVÁ, Miluše, *Politické procesy padesátých let – Krajský soud v Ústí nad Labem 1953 – 1954*. Diplomová práce, Technická univerzita v Liberci, Liberec, 2006, s. 36 – 37.

Více k tématu: HONZÍKOVÁ, Miluše, KAISER, Vladimír: *In memoriam František Zajíček (1896–1954). K příležitosti odhalení pamětní desky na nádraží Ústí nad Labem-západ 24. února 2006*. Město Ústí nad Labem, Ústí nad Labem, 2006.

⁵⁸ Viz strana 28

⁵⁹ VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948 – 1953 v dokumentech*. Díl II., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 80-86621-05-7, s. 44, 55, 56, 69, 129.

⁶⁰ HONZÍKOVÁ, Miluše, *Politické procesy padesátých let – Krajský soud v Ústí nad Labem 1953 – 1954*, Diplomová práce, Technická univerzita v Liberci, Liberec, 2006, s. 22.

⁶¹ VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948 – 1953 v dokumentech*. Díl II., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 80-86621-05-7, s. 117, 123, 160.

⁶² TAMTĚŽ, s. 45, 65, 69, 117, 121.

⁶³ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Brno: Doplněk, 1999. ISBN 80-7239-024-4, s. 106.

V mnou sledované kauze a v mnoha dalších, které prošly KS v Ústí nad Labem v roce 1953, sepsal žalobu krajský prokurátor Oldřich Hlaváček. Pocházel z Blanska a vyučil se zámečником. Absolvoval právnickou školu pracujících I. běhu. Od roku 1950 působil jako náměstek soudu v Hradci Králové a v roce 1952 se dostal na pozici krajského prokurátora v Ústí nad Labem.⁶⁴

---

⁶⁴ VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948 – 1953 v dokumentech*. Díl II., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 80-86621-05-7, s. 45, 65, 116, 121, 239.

4 Politický proces s Herzogem, Brožovou, Bernhardem a Límanem

Obžalovaní v této kauze byly souzeni ve dvou procesech. První případ řešil Státní soud, který vynesl rozsudek nad všemi čtyřmi obžalovanými. Na základě odvolání se konalo druhé soudní stání před Krajským soudem v Ústí nad Labem, a to už pouze s Bořivojem Herzogem a Emílií Brožovou. O této kauze budu hovořit v kapitole níže.

Politický proces „Herzog a spol.“ lze charakterizovat jako proces s představiteli vzdělávání mládeže.⁶⁵ Obvinění působili jako vychovatelé hornických učňů. Hornictví patřilo mezi režimem propagované klíčové oblasti hospodářství, což se projevilo jak navenek deklarovanou propagandou, tak i například ve finančním ohodnocení horníků.

Režim měl výrazný zájem o to, aby mládež byla vychovávána co nejlépe a ve „správném“ duchu. Komunističtí funkcionáři viděli v mládeži lepší zítřky. Musela být však dobře vedena.

Bořivoj Herzog, Karel Bernhard, Emílie Brožová a Jan Líman roli vychovatelů mládeže nezastávali podle názoru soudu v souladu s ideologií marxismu a leninismu. V řadě případů se dopustili „výchovných prohřešků“. Prokurátor Antonín Mykiska⁶⁶ zmiňuje, že jako vychovatelé napáchali svým záměrně špatným plněním povinností vychovatelů nesmírné škody na mladých lidech, jak po stránce politické, tak i mravní.⁶⁷

Obžalovaní si měli údajně uvědomovat, že je hornictví hlavním článkem pětiletého plánu a splnění plánované těžby znamená největší rozvoj hospodářství, a tím úplné oproštění ze závislosti na západních mocnostech. Věděli, že tato skutečnost by pro ne-

---

⁶⁵ Komunistická strana si velice dobře uvědomovala, že budoucnost v budování socialismu se nachází v mládeži. Dala si tedy záležet na tom, aby její výchova probíhala ve „správném“ duchu a nasazení. Za tímto účel vznikla jednotná mládežnická organizace řízená KSČ, Československý svaz mládeže. Více k tématu: KNAPÍK, Jiří. *Děti, mládež a socialismus v Československu v 50. a 60. letech*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Ústav historických věd, 2014. ISBN 978-80-7510-057-3.

⁶⁶ Pocházel z rodiny venkovského učitele, původním povoláním byl státní zástupce. V době první republiky nebyl politicky činný, v době okupace byl členem NS. V justičních službách se pohyboval od roku 1929 jako státní zástupce, později jako prokurátor. Od počátku pracoval na Státní prokuratuře (jako náměstek státního prokurátora v Brně, později v Praze). Od 1. ledna 1953 pracoval na Generální prokuratuře v trestním odboru. VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948 – 1953 v dokumentech*. Díl II., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 80-86621-05-7, s. 138.

⁶⁷ ABS, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, protokol o výpovědi z 23. srpna 1951, V-917 UL

přátele znamenala ztrátu posledních nadějí na zvrát lidově demokratického zřízení republiky.⁶⁸

Tato obvinění byla dále doplněna o další údajné protistátní činnosti, kterých se obžalovaní měli dopouštět ještě před tím, než byli zaměstnáni jako vychovatelé učňů. Už v té době jejich chování nekorespondovalo se smýšlením vládnoucí strany a měli záměrně pracovat pro „bývalou buržoazii“, která podle obžaloby v té době usilovala všemi možnými prostředky o zvrát lidově demokratického zřízení republiky. Dle soudu se obžalovaní měli dopouštět další „podvratné“ činnosti proti tehdejšímu zřízení, a to zejména činem vyzvědačství a pobuřování.

Všichni obžalovaní se znali zejména z práce. Vzájemně měli vědět o svém „protistátním“ smýšlení. Díky tomu vzniklo propojení, kdy Líman měl podle obžaloby vyzrazovat vojenská státní tajemství Bernhardovi, který údajně prováděl špionáž a získané zprávy měl prý sdílet s Herzogem. Od něj měly být zprávy předávány Brožové, jež je měla údajně vyzrazovat cizím státním příslušníkům.⁶⁹

Dne 22. července 1952 stanuli všichni obvinění před Státním soudem v Praze. Předsedou senátu byl v této kauze Jan Zavoral⁷⁰, který u Státního soudu v Praze působil v letech 1950 – 1952. Státní prokuraturu zde zastupoval Vlastimil Haneška.⁷¹

4.1 Život před zatčením

Všichni obvinění pocházeli ze střední vrstvy obyvatelstva. Bez výjimky řádně pracovali a vedli spořádané životy. Po válce však některé jejich kroky nebyly v souladu s ideologií vládnoucí strany a Státní bezpečnost je označila za nepřátele lidově demokratického zřízení.

---

⁶⁸ ABS, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, protokol o výpovědi z 23. srpna 1951, V-917 UL.

⁶⁹ ABS, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, obžaloba, V-917 UL.

⁷⁰ Později působil i u Krajského soudu v Ústí nad Labem jako soudce.

VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948 – 1953 v dokumentech*. Díl II., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 80-86621-05-7, s. 56.

⁷¹ Pocházel z města Příbor, kde byl zaměstnán jako zámečník. Absolvoval jednoroční PŠP III. běhu (1950 – 1951) Na prokuratuře pracoval od r. 1950, po krátké praxi na OP byl zařazen na Státní prokuraturu, kde působil do roku 1953. Od té doby působil na Generální prokuratuře ve speciálním oboru. V letech 1955 – 1957 byl zařazen v pracovní skupině, která pracovala na revizi politických procesů.

VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948 – 1953 v dokumentech*. Díl II., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 80-86621-05-7, s. 49, 60, 125, 134, 137, 143, 144.

Ještě před zatčením a před tím než byli obviněni, dopouštěla se StB na údajných provinilcích mimosoudní perzekuce. Budoucí obžalovaní přicházeli během pár týdnů o práci, Stb na ně nasazovala své agenty, aby je usvědčili z protistátní činnosti. Perzekuce se neustále zhoršovala, jednalo se tedy o tzv. odstupňovanou perzekuci, kdy postupné diskriminační kroky vedly až k zatčení a následné odsouzení.⁷²

Všichni obviněni se zapojili do Lánské akce, což byl celostátní nábor pracovních sil. Reagoval na tehdejší nárůst těžkého průmyslu a nedostatek pracovníků především v hornictví a hutnictví. Akce zahrnovala i výstavbu učilišť a hornických domovů – internátů. Nábor se týkal i sezónních brigádníků a ženských pracovníc – hornic nebo zednic.⁷³

Bořivoj Herzog pracoval valnou část svého života na pracovním úřadě na různých pozicích. Po válce se stal členem vojenských sborů v Roudnici nad Labem. Z jeho života není patrné, že by byl člověkem smýšlejícím proti režimu. Po tom, co se vrátil z nedobrovolného pobytu v Erdingu,⁷⁴ přednesl několik přednášek proti imperialismu.⁷⁵

Emílie Brožová byla mladá žena, které nevyšlo první manželství. Následně se zamilovala do Brita a od té doby měla problémy s StB. Následkem toho přišla několikrát o práci. Politicky se krátce angažovala v KSČ, ale po vyřazení ze strany se její politická činnost stala pasivní.⁷⁶

Karel Benhard byl voják, který pracoval pro Československo ve zpravodajském odvětví. Za okupace působil jako odbojář. Po zatčení strávil ve vězení zbytek okupace. Na konci války přežil jeden z pochodů smrti.⁷⁷

Jan Líman se ve svém životě před zatčením potýkal s rasovou perzekucí, neboť se těsně před válkou oženil s ženou židovského původu. Několik měsíců byl nezaměstnaný. Po osvobození nastoupil na vojenskou službu, odkud ho ale propustili.⁷⁸

Věnujme se teď detailněji všem obviněným a jejich životům před zatčením.

---

⁷² KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Brno: Doplněk, 1999, ISBN 80-7239-024-4, s. 86 – 96.

⁷³ *Lánská akce*. In: [pribehrozhlasu.cz](http://www.pribehrozhlasu.cz) [online], [vid. 24. 5. 2019] Dostupné z: http://www.pribehrozhlasu.cz/tenkrat-v-rozhlase/1950/1950_4.

⁷⁴ Viz strana 32

⁷⁵ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 23. srpna 1951, V-917 UL.

⁷⁶ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 20. listopadu 1951, V-917 UL.

⁷⁷ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 10. března. 1951, V-917 UL.

⁷⁸ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 12. prosince 1951, V-917 UL.

4.1.1 Bořivoj Herzog

Bořivoj Herzog se narodil 15. července 1919 v Terezíně do rodiny rotmistra v ČSA.⁷⁹ Jeho matka byla Němka, která pocházela ze smíšeného manželství.⁸⁰

Po absolvování obecné školy v Jindřichově Hradci navštěvoval Reálné gymnázium. Když byl v roce 1932 jeho otec povolán do Terezína, vzal s sebou celou rodinu a Bořivoj Herzog začal studovat tamější gymnázium.

Podle výpovědi vstoupil v roce 1939 spolu s ostatními spolužáky terezínského gymnázia do Národního souručenství,⁸¹ kde se věnoval kulturní práci a sportu. Jeho počínání v NS skončilo, když se rodina přestěhovala do Roudnice nad Labem. Stalo se tak v roce 1942, po likvidaci města Terezín⁸² nacisty. V Roudnici nad Labem Herzog složil maturitní zkoušku.

Jeho matka se v roce 1940 údajně potýkala s gestapem, jelikož měla německé občanství, o které měla nechat zažádat i své děti. Ty však odmítly a i jeho matce bylo německé státní příslušenství zrušeno.⁸³

Po dokončení střední školy pracoval Herzog na pracovním úřadě v Roudnici nad Labem a následně byl přeložen do Kladna, konkrétně na oddělení, které vydávalo propustky lidem zaměstnaným v Německu. Chvilí měl také údajně vykonávat funkci velite-

---

⁷⁹ Československá armáda

⁸⁰ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 23. srpna 1951, V-917 UL.

⁸¹ Národní souručenství (NS) bylo bezprostřední reakcí na německou okupaci 15. března 1939. Jako jediné povolené politické hnutí zbudované na autoritativních základech si kladlo za cíl sjednotit a povzbudit český národ. Zároveň mělo zlepšit hospodářské i sociální postavení Čechů a Moravanů na území protektorátu.

PONECOVÁ, Andrea. Adolf Hrubý a národní souručenství. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek*. Praha: Odbor archiv bezpečnostních složek Ministerstva vnitra ČR, 2007. ISBN 978-80-254-9125-6. ISSN 2336-1387, s. 163.

⁸² Město Terezín mělo příhodnou polohu a strategicky výhodné opevnění. Proto zde nacisté v Malé pevnosti zřídili policejní žalář. Poté se nacisté rozhodli v rámci takzvaného „konečného řešení židovské otázky“ vylidnit zdejší město a začít zde shromažďovat Židy z Čech a Moravy. První transport z Prahy sem vyjel 24. listopadu 1941. Až do poloviny června roku 1942 zde židovští vězni žili společně s civilním obyvatelstvem. Když bylo v červnu 1942 civilní obyvatelstvo vystěhováno, vězni obývaly všechny dostupné prostory.

Nouze o místo. In: holocaust.cz [online], [vid. 23. 5. 2019]. Dostupné z:

<https://www.holocaust.cz/dejiny/konecne-reseni-zidovske-otazky/zide-v-ceskych-zemich-a-konecne-reseni-zidovske-otazky/ghetto-terezin/nouze-o-misto/>.

Více k tématu: BLODIG, Vojtěch. Terezín v "konečném řešení židovské otázky" 1941-1945: průvodce stálou expozicí Muzea ghetta v Terezíně. Praha: Oswald, 2003. ISBN 80-85433-88-5.

⁸³ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 23. srpna 1951, V-917 UL.

le agendy v členění židovských pracovních sil.⁸⁴ Krátce na to byl opět přesunut na po-
bočku v Roudnici nad Labem, kde pracoval až do roku 1945.⁸⁵

O této době hovořil Herzog ve své výpovědi ze srpna 1951 poněkud zvláště. Prý si nadělal mnoho nepřátel a jeho pracovní nasazení nebylo ukázkové. Uvádí, že měl být údajně kvůli svému chování na rok přesunut do telefonní ústředny. Avšak ve výpovědi říkal, že si na žádný konkrétní případ svého chování nemohl vzpomenout.⁸⁶ Tato výpo-
věď byla tedy zřejmě řečena pod velkým nátlakem ze strany vyšetřovatelů.

Do manželského svazku vstoupil v roce 1943 s Věrou Peškovou, jež byla zaměst-
nána v roudnické plynárně. Zamřela o dva roky později na otravu krve.⁸⁷

Po válce v roce 1945 se měl Herzog přihlásit k dobrovolným vojenským sborům
formovaným ONV⁸⁸ v Roudnici nad Labem. Stal se členem I. strážního sboru
v Litoměřicích.

Na úřad v Roudnici nad Labem byl opět povolán 25. května 1945. Údajně zde měl
vést oddělení mládeže. Podle výpovědi absolvoval několik kursů a aktivně se zapojil do
práce ČSM.⁸⁹

Jeho druhou ženou se stala 12. dubna 1947 účetní Anna Mašková. V roce 1948 se
společně přestěhovali do Rumburku, kde Herzog pracoval na pracovním úřadě.⁹⁰ Měl
zde údajně velký úspěch v náboru členů do Lánské akce.⁹¹

---

⁸⁴ Podle této výpovědi se tedy Herzog měl údajně účastnit na mechanismu tzv. konečného řešení židovské
otázky.

⁸⁵ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 23. srpna 1951, V-917 UL.

⁸⁶ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 23. srpna 1951, V-917 UL

⁸⁷ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 23. srpna 1951 V-917 UL

⁸⁸ Okresní národní výbor

⁸⁹ Československý svaz mládeže byla jednotná masová politická organizace české a slovenské mládeže,
řízena Komunistickou stranou. Vznikla roku 1949 sloučením národních organizací československé mlá-
deže (Svazy české, slovenské, polské mládeže a mládeže Karpat, vznikly roku 1945 rovněž jako záloha
KSČ). Vznik jednotné ČSM znamenal násilnou likvidaci všech ostatních (nekomunistických) mládežnic-
kých organizací a persekucí jejich vedoucích představitelů. Roku 1968 se ČSM rozpadla a činnost nakrát-
ko obnovily komunisty zakázané organizace. Po upevnění moci KSČ, v roce 1970, byla ČSM obnovena
jako Socialistický svaz mládeže (SSM). Cílem byla jednotná výchova mládeže v duchu marxismu – leni-
nismu.

Československý svaz mládeže (ČSM). In: totalita.cz [online], [vid. 24. 5. 2019]Dostupné z:

<http://www.totalita.cz/vysvetlivky/csm.php>

⁹⁰ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 23. srpna 1951, V-917 UL.

⁹¹ Viz strana 29

V březnu roku 1950 se vracel ze služební cesty a stal se obětí leteckého únosu do Erdingu. Uskutečnil se dne 24. března 1950. Šlo o největší hromadný letecký útěk v dějinách Československa. Jeho protagonisty se stali českoslovenští letci bojující předtím v letech druhé světové války v britském královském letectvu (Royal Air Force – RAF).⁹² Ihned po návratu z tohoto nechtěného pobytu se začal účastnit několika přednášek o „metodách imperialismu“. Ačkoliv je z tohoto jednání patrné, že Herzog nebyl člověk nesouhlasící s režimem, následná obžaloba přehodnotila jeho smýšlení po návratu a obvinila ho ze spolupráce s cizí špionážní skupinou.⁹³

Podle výpovědi jeho zvýšené pracovní úsilí vedlo k tomu, že ho prezident republiky⁹⁴ poslal na čtrnácti denní rekreaci do Bulharska. Po svém návratu v listopadu 1950 nastoupil jako náborový referent Lánské akce v Litvínově, kde působil až do zatčení.⁹⁵

4.1.2 Emílie Brožová

Emílie Brožová rozená Machovská se narodila 10. října 1923 v Chotěboři. Její tatínek, František Machovský, byl panský kovář a maminka, Božena Machovská rozená Moravcová pracovala na stejném dvoře jako její manžel.⁹⁶

Brožová měla tři bratry. Nejstarší se jmenoval František a stal se zubním technikem s vlastní koncesí ve Veverské Bitýšsce u Brna. Prostřední Stanislav se po vzoru otce vyučil kovářem a později pracoval jako řidič v ČSAD⁹⁷ v Chotěboři. Nejmladší, Bohuslav, zemřel ve školním věku.⁹⁸

---

⁹² Letadla startovala v přibližně stejnou dobu z Bratislavy, Brna a Ostravy a směřovala do Prahy. Během letu posádka zamířila přes státní hranice do Spolkové republiky Německa, a to většinou aniž by si toho cestující vůbec všimli. Letadla postupně přistávala na americkém vojenském letišti v Erdingu u Mnichova. Z celkem 83 cestujících ve třech letadlech jich zůstalo v zahraničí po přeletu do Německa dvacet pět. Z konspiračních důvodů většina cestujících nemohla být informována o plánovaném útěku. A také proto se mnozí vrátili, protože nechtěli emigrovat bez přípravy a svých rodin. Na Západ se tak dostala například matka krasobruslařky Áji Vrzáňové.

Největší letecký útěk z Československa: tři stroje najednou. In: vhu.cz [online]. [vid. 24. 5. 2019]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/nejvetsi-letecky-utek-z-ceskoslovenska-tri-stroje-najednou-24-brezna-1950/>

Více k tématu: KELLER, Ladislav a Bohdan KOVERDYNSKÝ. *Únosy dopravních letadel v Československu 1945-1992.* Cheb: Svět křídel, 2012, ISBN 978-80-87567-11-1.

⁹³ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 23. srpna 1951, V-917 UL.

⁹⁴ Klement Gottwald

⁹⁵ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 23. srpna 1951, V-917 UL.

⁹⁶ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 20. listopadu 1951, V-917 UL.

⁹⁷ Československá státní autobusová doprava zajišťovala autobusovou dopravu v Československu. Zkratku ČSAD přijali některé dopravní společnosti i dnes.

⁹⁸ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 20. listopadu 1951, V-917 UL.

Podle výpovědi Brožové z listopadu 1951 vyrůstala v „prostředních“ sociálních poměrech, nepoznala bídu, ale ani nadbytek.⁹⁹ Její otec se později dokázal osamostatnit a založil svou vlastní živnost.

Podle výpovědi Marty Rydvalové měla být Brožová židovského původu a z toho důvodu strávila část okupace v terezínském ghettu.¹⁰⁰

Brožová vychodila obecnou školu a poté absolvovala gymnázium v rodné Chotěboři. Byla členkou Sokola a Skauta. Na přání své tety Anny Čalounové začala Brožová studovat sekretářskou školu v Praze, kde se seznámila se svým budoucím manželem Milošem Brožem.¹⁰¹

Po velice krátké známosti se vzali, ale hned po svatbě byl Brož údajně zatčen kriminální policií pro podezření z obchodu na černém trhu. I když jeho vazba trvala pouze čtrnáct dní, jejich život se poté změnil. Začali často měnit bydliště a Brož obtížně hledal trvalé uplatnění na pracovním trhu. Nejdříve spolu prý odešli do Svatého Jana u Sedlčan, kde pobývali v letním domě u známých Slepíckových. Odtud se přestěhovali do Skryšova.¹⁰² Zde se měli podle výpovědi Brožové usadit až do zimy roku 1943. Poté jim střechu nad hlavou údajně nabídli manželé Machovští, a tak se Brožová opět vrátila do rodné Chotěboře.¹⁰³

Z výpovědi obžalované vyplývá, že manželství Brožových nebylo šťastné. Manžel se o Brožovou zřejmě moc nestaral a často cestoval. Jejich krize vygradovala ve chvíli, kdy pár počal miminko. Brož si dítě nepřál, a tak údajně donutil svoji manželku k potratu, který proběhl v Pardubicích.¹⁰⁴

Jejich manželství se stalo pouze formální, když v roce 1944 údajně došlo k potyčce mezi otcem Brožové a jejím manželem. Miloš Brož poté manželku opustil a odešel z Chotěboře.¹⁰⁵

---

⁹⁹ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 20. listopadu 1951, V-917 UL

¹⁰⁰ SOA, KS Ústí nad Labem, Zápis o výpovědi svědkyně Marty Rydvalové ze dne 14. listopadu 1951, T1/53

¹⁰¹ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 20. listopadu 1951, V-917 UL.

¹⁰² Část obce Svatý Jan v okrese Příbram.

¹⁰³ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 20. listopadu 1951, V-917 UL.

¹⁰⁴ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 20. listopadu 1951, V-917 UL.

¹⁰⁵ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 20. listopadu 1951, V-917 UL.

Po osvobození se Brožová postavila na vlastní nohy a odstěhovala se do Děčína, kde byla zaměstnána na úřadu práce až do března 1946. Podle výpovědi chtěla Brožová manželství ukončit i po formální stránce, a tak se vydala za Brožem do Prahy. Poprvé zde byla ale vyslýchána policií, neboť její manžel utekl před zatčením. Brožová uváděla, že nemohla přinést užitečné informace, jelikož údajně nebyla do té doby v žádném kontaktu s Brožem.¹⁰⁶

Od roku 1946 zastávala práci korespondentky v zemském Aeroklubu v Brně. Toto místo opustila v únoru 1948. Její kolega Slavomír Hamza ji doporučil do Z-04 v Líšni¹⁰⁷ na pozici úřednice v přípravě výroby valivých ložisek.¹⁰⁸

V této době údajně vstoupila bez vlastního přesvědčení, které ale dále nerozváděla, do strany KSČ v Líšni u Brna. Ale již roku 1950 byla ze strany vyloučena za neplacení příspěvků a za špatné opatrování své stranické legitimace. Tento případ popisuje svědkyně Rydvalová, která tvrdila, že Brožová dala svou stranickou legitimaci do úschovny nestraníkovi a za to, že byla ze strany vyloučena.¹⁰⁹ Od té doby se neangažovala v žádném spolku ani straně.

Místo v Líšni se rozhodla opustit, jelikož získala práci v lázních Dolní Lipová. Podle výpovědi obžalované byla Brožová nemocná ekzémem, který se v těchto lázních léčil, a zároveň lázně hledali sekretářku. Proto odpověděla na inzerát a vedení ji přijalo na pozici sekretářky ředitele.¹¹⁰ Údajně však místo sekretářky ředitele nikdy nezastávala a přeřadili ji na práci v účtárně, kde se seznámila s Ladislavem Malým, který hraje částečnou roli v samotném procesu s Brožovou. Na této pozici pracovala až do července 1949, kdy odešla kvůli osobním problémům s nadřízenou.¹¹¹

V září 1949 nastoupila jako vychovatelka v Tanvaldu a v této době se prý seznámila s britskými montéry Erikem Palmerem, Petrem Edwarsnem a Jamesem Colingem.¹¹² Poslední z nich se později údajně stal i jejím milencem a právě tyto přátelské

---

¹⁰⁶ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 20. listopadu 1951, V-917 UL.

¹⁰⁷ Zbrojovka

¹⁰⁸ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 20. listopadu 1951, V-917 UL.

¹⁰⁹ SOA Litoměřice, KS Ústí nad Labem, Protokol o výpovědi svědkyně Marty Rydvalové ze dne 14. listopadu 1951, T1/53.

¹¹⁰ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 20. listopadu 1951, V-917 UL.

¹¹¹ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 20. listopadu 1951, V-917 UL.

¹¹² ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 20. listopadu 1951, V-917 UL.

vztahy s britskými příslušníky byly jednou ze záminek, proč byla Brožová vzata do vazby.

S těmito muži se prý měla seznámit prostřednictvím již výše několikrát zmíněné Marty Rydvalové. K seznámení mělo podle výpovědi obžalované dojít přímo u Rydvalové, kam Brožová přišla společně se známým Rydvalové, Aubrechtem, jenž pracoval jako energetik v továrně SEBA v Tanvadě.¹¹³

Údajně kvůli jejímu britskému příteli, jenž pracoval v Bystřanech, měla Brožová zažádat o pracovní místo v Teplicích. Zde získala zaměstnání u sociální péče, kde pomáhala ve zřizování dětských jeslí v Bohosudově. Oficiální místo pobytu měla hlášené u rodičů kolegyně Růženy Brejchové.¹¹⁴

V této době se už projevovaly důsledky přátelských vztahů s anglickým příslušníkem. Začala být podezřelá ze špionáže, a tak byla ze svého dosavadního místa propuštěna. Musela opustit i své další místo v továrně Elite ve Warnsdorfu,¹¹⁵ kde pracovala jako vychovatelka od června do září roku 1950.¹¹⁶

Od této doby ji po krátké době z každého místa propustili. Je zde patrné, že se v tomto případě jednalo o tzv. mimosoudní perzekuce. Jelikož už v tuto dobu byla pod dohledem StB a její život se začal komplikovat. Je zřejmé pronásledování StB a její neustálá ztráta práce byla jakási forma útisku. V pronásledovaných vyvolávala strach a nejistotu, neboť šlo o dobu, kdy pracovat musel každý, nepracovat byl trestný čin. Docházelo zde k odstupňování perzekuce, kdy postupná diskriminace vyvrcholila odsouzením.

Mimo jiné pracovala také jako vychovatelka na Červeném Hrádku, kde se seznámila s jedním ze spoluobžalovaných, Bořivojem Herzogem. Z výpovědi svědkyně Jožky Březinové vyplývá, že Brožová se měla údajně chovat dosti diktátorsky a často své kolegyně zneužívala k tomu, aby se mohla z internátu vzdálit. Mezi děvčata prý dochá-

---

¹¹³ Textilní továrna, která vznikla v roce 1948 spojením dvaceti různých podniků.

¹¹⁴ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 20. listopadu 1951, V-917 UL.

¹¹⁵ Továrnu založil J. Kunert a jeho synové. Byla to továrna na výrobu jemných punčoch. Byla založena roku 1924. Majitelé firmy pokračovali v tradici výroby pleteného zboží, kterou se zabývala Marie Kunertová starší.

¹¹⁶ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 20. listopadu 1951, V-917 UL.

zela velmi málo, a když s nimi přišla do styku, údajně je nevychovávala nijak po mravní stránce a vypravovala své zážitky ze života.¹¹⁷

Spoluobviněný Bořivoj Herzog ji měl po jejím propuštění doporučit jako vychovatelku do Flanely.¹¹⁸ I odsud byla propuštěna. Následně až do svého zatčení Brožová pobývala u svých rodičů. Podle výpovědi obžalované se údajně nesnažila v této době hledat žádnou práci, jelikož plánovala emigrovat do Anglie.¹¹⁹

Na konci jejího protokolu o životě před zatčením Brožová píše poměrně zvláštní a s celým textem ne zcela korespondující přiznání: „Ke svému uvedenému životopisu dodávám, že jsem žila velmi pochybným způsobem života, protože jsem velice silně sexuálně založena a tomuto pudu jsem věnovala více svého života než života spořádaného, vyrovnaného člověka čsl. republiky.“¹²⁰ Jelikož během výslechů docházelo k nátlaku ze strany vyšetřovatelů, je otázkou, jak moc reálné toto „přiznání“ je.

4.1.3 Karel Bernhard

Karel Bernhardt se narodil 10. prosince 1896 do rodiny topiče v ČSD. Žil v urovnaných poměrech společně se svou sestrou Markétou a bratrem Rudolfem, který zemřel v roce 1939. Otec maminky pracoval jako hradlář v Plzni.¹²¹

Všechny školy absolvoval v Plzni a po vyjití obchodní školy v roce 1912 nastoupil do obchodu se železem. V roce 1915 byl povolán do rakousko – uherské armády k plzeňskému pluku 7. Výcvik prodělal ve městě Rumburk.¹²²

Ten samý rok odjel s polním praporem na Ukrajinu, kde u Horodenky ustupoval před Rusy až ke Stanislavy. Při tomto ústupu byl lehce zraněn na pravé ruce a hlavě. Byl proto poslán do Užhorodu. Z doby polního tažení měl známého Hynka Vágnera, který byl členem SBS,¹²³ se kterým se vídal až do svého zatčení.

---

¹¹⁷ SOA Litoměřice, KS Ústí nad Labem, Zápis o výpovědi svědkyně Jožky Březinové ze dne 5. listopadu 1951, T1/53.

¹¹⁸ Bavlnářský závod ve Šluknově. Byl sdružen společně se závody COTONA, SEBA, VELVETA, BENAR, BEKON

¹¹⁹ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi ze dne 20. listopadu 1951, V-917 UL.

¹²⁰ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi ze dne 20. listopadu 1951, V-917 UL.

¹²¹ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Zápis o výpovědi z 10. března. 1951, V-917 UL.

¹²² ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Zápis o výpovědi z 10. března. 1951, V-917 UL.

¹²³ Special Boat Service; Britská speciální jednotka, která patřila pod námořnictvo.

Po dvou měsících byl poslán k pluku do Rumburku. Zde byl dr. Viezerem uznán jako rekonvalescent a přesunut do Šluknova do lazaretu, kde se nacházeli lidé, kteří se dostávali ze zranění. Na počátku roku 1917 byl poslán zpět na italskou frontu k Asiagu. V Itálii byl znovu raněn, tentokrát na levé ruce a pravé noze. Byl transportován do lazaretu na Strahově.¹²⁴

Během roku 1918 byl uznán z 25% invalidním a poslán opět do 7 pluku do Rumburku. Zde se stal svědkem rumburské hladové vzpoury¹²⁵ vojáků 7 pluku, kterou vedli a vyvolali zajatci z Ruska v čele s Vodičkou. Sám se této vzpouře zúčastnil v lese u Nového Boru, kde byli zaskočeni a po krátkém boji se vzdali. Hned poté byl každý stý člověk zastřelen. Kvůli tomuto případu ho vyšetřovali v Terezíně a Litoměřicích a odsoudili ho ke třem letům těžkého žaláře.¹²⁶

Z důvodu rozpadu monarchie a vzniku Československé republiky, byl Bernhard propuštěn už 28. října 1918 a chvíli poté odjel do Plzně k pluku, kde se přihlásil jako dobrovolník do praporu, který se formoval k boji o Slovensko. Zde bojoval proti maďarské armádě, a to u Košic, Lučence a Rožnavy, kde později zůstali posádkou.¹²⁷ Šlo o dobu, kdy vyhlásili maďarští a slovenští bolševici v Prešově Slovenskou republiku rad. Tento útvar ale neměl naději se udržet, protože 13. června 1919 byly na mírové konferenci stanoveny československo-maďarské hranice, jejichž průběh znamenal ponechání východního Slovenska v Československu.¹²⁸ Ivan Luljak k tématu uvádí: „*Riadiacimi orgánmi Slovenskej republiky rád sa stal Revolučný výkonný výbor a jedenásť členná Revolučná výkonná vláda na čele s Janouškom. Medzi prvé zákonné výnosy patrilo výnos o znárodnení továrni zamestnávajúcich viac ako 20 zamestnancov, znárodnenie veľkostatkov a bánk. Podľa vzoru Sovietskeho Ruska bol vypracovaný plán na vytvorenie nových výrobných vzťahov v pol-*

---

¹²⁴ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Zápis o výpovědi z 10. března. 1951, V-917 UL.

¹²⁵ Dne 21. května 1918 došlo v severočeském Rumburku k protiválečnému vystoupení českých vojáků náhradního praporu 7. střeleckého pluku rakousko-uherské armády. Jednalo se o závažnou revoltu v branné moci. Vojáci zprvu reagovali hlavně na mizerné zásobování, vedoucí až k hladovění, nevyplacený žold a šikánování ze strany německých důstojníků. Za vůdce vzpoury bylo kromě Františka Nohy také Stanislav Vodička a Vojtěch Kovář, kteří byli 29. května 1918 časně ráno zastřeleni. Stanné soudy poté odsoudili k trestu smrti další aktéry jako například Jakuba Bernarda, Jindřicha Švehlu, ... OKTÁBEC, Karel a Radek ANDONOV. *Vojenská vzpoura v Rumburku 1918: od Rumburku po Nový Bor*. Rumburk: vydala města Rumburk a Nový Bor, 2017. ISBN 978-80-87513-22-4.

¹²⁶ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 10. března. 1951, V-917 UL.

¹²⁷ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 10. března. 1951, V-917 UL.

¹²⁸ RYCHLÍK, Jan a Vladimír PENČEV. *Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí*. Vydání druhé, rozšířené. V Praze: Vyšehrad, 2018. ISBN 978-80-7429-881-3, s. 412.

nohospodárstve a zrušenie starých súdov. Miesto nich nová vláda Sovietov zaviedla „revolučné súdy“ a „revolučnú stráž“¹²⁹

Pracoval na posádkovém velitelství v Rožnavě jako telefonista a vydával propustky civilům. Později změnil pozici a stal se tlumočnickem mezi civilním obyvatelstvem a posádkou. Tlumočnickem zůstal i v roce 1920, kdy byl převelen do Košic. Po třech měsících ho demobilizovali a odjel do rodné Plzně k odevzdání výzbroje.¹³⁰

Jeho rodiče se mezi tím přestěhovali do Prahy, a tak jeho další cesty směřovaly tam. Na přímluvu otce Bernharda u Habrmana dostal místo smluvního úředníka v Užhorodu v Podkarpatské Rusy, kde vedl kartotéku invalidů a protokolární index. Když byli všichni invalidé podchyceni, přesunul se zpět do Prahy na zemský úřad pro válečné poškozence. V roce 1924 Bernharda propustili a on si našel práci jako pomocný dělník u stavební firmy Karla Berana. Po pár měsících se přesunul na pozici provozního účetního.¹³¹

Po likvidaci stavební firmy dostal práci v prádelně Skála. Po roce si Bernhard podal žádost a dostal se ke státnímu zastupitelství v Praze. V důsledku jeho nemoci však musel službu za necelý rok opustit.

Na Slovensku se seznámil s nadporučíkem Jiřím Švehlou, který ho v polovině 1925 seznámil s dr. Skalickým: „Skalický mě při této příležitosti ptal, zda bych měl odvahu dělat něco pro ČSR. Řekl mně pak podrobnosti o zpravodajské službě a zeptal se mě, zda bych měl chuť něco podobného dělat.“¹³²

Podle vyšetřovacích spisů se tedy Bernhard stal zpravodajcem. Jako první úkol dostal zjistit, jaké továrny jsou v okolí Vídně a na jakou výrobu se zaměřují. Po splnění debutového úkolu absolvoval školení k ofensivnímu zpravodajství majorem Václavem Šulcem.

Další jeho úkol se uskutečňoval na území Maďarska. Jejich posláním bylo zjistit hangáry a postavení na Blatenském jezeře. Na pár měsíců se vrátil do Prahy, ale když začal Horthy budovat maďarskou fašistickou armádu, opět se musel vrátit do Maďarska.

¹²⁹ *100 rokov od založenia Slovenskej republiky rád.* In: davdva.sk [online] [vid. 20. 6. 2019], dostupné z: <https://davdva.sk/historik-ivan-luljak-ke-d-bol-presov-hlavnym-mestom-sovietskeho-slovenska/>

¹³⁰ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 10. března. 1951, V-917 UL.

¹³¹ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 10. března. 1951, V-917 UL.

¹³² ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 10. března 1951, V-917 UL.

V této akci měl Bernhard své krycí jméno, a to Ištván Janoš. V roce 1929 dostal za úkol proniknout v Německu do politických kruhů NSDAP.¹³³

Koncem roku 1931 jeho pracovní počínání směřovalo do Německa. Dva roky pracoval ve středním Německu s úkolem sledovat postup vedoucích NSDAP a jejich politické zaměření vůči republice a Rakousku. Celou síť v Německu vedl dr. Skalický, jenž měl sídlo v Berlíně: „Tato síť byla tvořena ze čtyř skupin po dvou nebo třech lidech, a to: Jedna byla v Bavorsku, jedna v Essenu a třetí v Kielu, Hannoveru a Kaselu, čtvrtá byla v Berlíně.“¹³⁴

Českoslovenští zpravodajci se dílem uchýlili do zahraničí, dílem začali pracovat v domácí ilegalitě. Zahraniční část odboje se opět rozdělila na ty, kteří odešli na Západ, a ty, kteří odešli na Východ. Jejich společným nepřítelem bylo samozřejmě Německo.¹³⁵

V roce 1938 se vrátil do ČSR, poté ale odjel do Londýna, kde měl předat dopis Janu Masarykovi. V tomto samém roce dostal za úkol pohybovat se kolem Chebu a sledovat, co se má dále podnikat proti republice. Zde se opíral o Gustava Ullmana, což byl redaktor teplického časopisu.¹³⁶

Jeho další osud nebyl příliš šťastný, neboť byl dne 16. března 1939 v Praze Vršovických zatčen gestapem a odvezen na Pankrác. Vina mu však nebyla prokázána a byla mu nabídnuta spolupráce s gestapem,¹³⁷ kterou zřejmě nepřijal.

Na počátku léta 1939 byl převezen do věznice v Drážďanech. Odtud byl transportován do koncentračního tábora Dachau. V březnu 1945 nastoupil na tzv. pochod smrti do Harcu, ale u města Wernigerode utekl společně s Novákem a Háchou a vydali se do Halle. Zde se obrátili na Československý národní výbor a v červnu téhož roku odjel do Prahy.¹³⁸

---

¹³³ Národně socialistická německá dělnická strana. Německá krajně pravicová politická strana, která vznikla v únoru roku 1920. Založil ji Antonín Drexler a Karel Harrer.

¹³⁴ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Zápis o výpovědi 10. března 1951, V-917 UL

¹³⁵ PACNER, Karel. Československo ve zvláštních službách: pohledy do historie československých výzvědných služeb 1914-1989. Díl II. Praha: Themis, 2002. ISBN 80-7312-008-9, anotace.

¹³⁶ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 10. března. 1951, V-917 UL.

¹³⁷ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 10. března 1951, V-917 UL.

¹³⁸ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 10. března 1951, V-917 UL.

S Herzogem se seznámil v roce 1949 při ustavení náborové Lánská akce v Rumburku. V roce 1950 mu Herzog domluvil místo vychovatele v Litvínově, které zastával až do svého zatčení.¹³⁹

4.1.4 Jan Líman

Syn rolníka z Mladé Boleslavi přišel na svět 20. července 1903 do sociálně zajištěného zázemí. Obecnou i reálnou školu odchodil v rodném městě a ze šesté třídy nastoupil do vojenské akademie v Hranicích. Po smrti bratra v roce 1923 zůstal jediným synem manželů Límanových.¹⁴⁰

Podle výpovědi Límana z roku 1951 byl jmenován poručíkem jezdeckta a dále sloužil jako poručík a nadporučík pluku v posádkách ve Staré Boleslavi, Bohdaneči, Přelouči a Dašicích. Později ho přeložili k eskadroně obrněných aut do Milovic, kde sloužil až do roku 1939.

Údajně si našel ženu z velmi zámožné rodiny, která byla židovského původu. S Helenou rozenou Seidlovou se oženil v roce 1935. Po rozpuštění z armády v roce 1939 se prý odstěhoval společně s manželkou do Mladé Boleslavi, kde bydleli u Lámanovy tchýně. Na podzim měl být určen ministrem školství a národní osvěty jako správce autoškoly v Mladé Boleslavi, a jelikož nechtěl zůstat ve státní službě, tak si našel místo u českomoravského svazu pro mléko a tuky jako kontrolor. Na toto místo ale nenastoupil, protože musel provádět likvidaci autoškoly, a tak v roce 1940 nastoupil jako vrchní tajemník na gymnáziu ve svém rodném městě.¹⁴¹

Dle Límanovy výpovědi odešel o rok později na vlastní žádost do penze. Jelikož již byla válka v plném proudu a perzekuce na židovské obyvatelstvo se stále stupňovala, nechal se z těchto důvodů se svou manželkou rozvést. Tento rozvod údajně proběhl však jen z formálního hlediska, kvůli tomu, aby byl jeho syn ochráněn před rasovými perzekucemi. Jejich vztah stále přetrvával. Po rozvodu se s již bývalou manželkou odstěhoval do Prahy k jeho otci, téhož roku pak k tchánovi do Lesna u Staré Boleslavi a ještě ten samý rok do Borku u Staré Boleslavi, kde bydleli v podnájmu.¹⁴²

¹³⁹ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 10. března 1951, V-917 UL.

¹⁴⁰ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 12. prosince 1951, V-917 UL.

¹⁴¹ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 12. prosince 1951, V-917 UL.

¹⁴² ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 12. prosince 1951, V-917 UL.

Po několika měsících bez zaměstnání nastoupil do společnosti Prispol Praha.¹⁴³ Údajně mu měl být přidělen post vedoucího expozitury v Mladé Boleslavi. Jeho rodina prý zůstala bydlet v Borku a Jan za nimi pravidelně dojížděl.¹⁴⁴

Z důvodu těchto návštěv ho prý v roce 1943 vyslýchalo gestapo, ale nebyl nijak potrestán. Po začátku nového roku se Límanova bývalá manželka nevyhnula transportu do ghetta Terezín a byla zde internována až do roku 1945. Jeho synovi se předvolání do transportu až do konce války údajně vyhnulo.

Po osvobození prý Jan Líman opět nastoupil na vojenskou službu. Byl převelen do Milovic, kde sloužil jako velitel roty u náhradního praporu tankové brigády do roku 1948. Po necelém roce údajně nastoupil do výslužby. Dva roky pobíral penzi, ale ta mu měla být na počátku padesátých let odebrána.¹⁴⁵

Ještě během výkonu služby měl údajně dostat důtku od MNO¹⁴⁶ za dosavadní nezapojení do budovatelského úsilí v Československé republice a rok na to byl prý z armády propuštěn.¹⁴⁷

Po propuštění často střídal pracovní pozice. Dne 4. prosince nastoupil na doporučení Karla Bernharda do lomu u Mostu jako vychovatel hornických učňů a později se stal samostatným vychovatelem na internátě. Z tohoto místa měl být údajně propuštěn pro nespolehlivost.¹⁴⁸

Podle výpovědi až do svého zatčení pracoval ve firmě Bazar v Teplicích. Zde na pozici účetní byla také jeho bývalá manželka.

---

¹⁴³ Výsadní společnost pro obchod s dobyt看em, masem a masnými výrobky od roku 1939 až do roku 1944,

¹⁴⁴ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 12. prosince 1951, V-917 UL.

¹⁴⁵ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 12. prosince 1951, V-917 UL.

¹⁴⁶ Ministerstvo národní obrany.

¹⁴⁷ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 12. prosince 1951, V-917 UL.

¹⁴⁸ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi z 12. prosince 1951, V-917 UL.

4.2 Zatčení a vazba

Celý proces výroby „nepřátel“ započal již před zatčením. StB používala různých opatření, jako byly provokace, vynucené výpovědi vězňených lidí a používání agentů. I v případě Brožové sehrál roli agent provokatér. Konkrétně to byl Ladislav Malý,¹⁴⁹ který figuroval i v případě Babice.¹⁵⁰ Malý pracoval v roce 1949 v Lázních Dolní Lipová, po několika potyčkách se přesunul do Rakouska, kde měl pracovat pro CIC. V roce 1951 se vrátil do ČSR na Vysočinu a navštívil zde faráře Bulu, u kterého žádal úkryt. Bula vyslovil svou nedůvěru k Malému a za pár dní byl zatčen StB.¹⁵¹ Podle některých poznámek byl Ladislav Malý zastřelen ozbrojenými složkami v poli u Bolíkovíc, podle jiných ale po teroristické akci žil dál.

Vrcholem počáteční fáze se stalo zatčení obětí. Příkazy k zatčení vydávali vedoucí pracovníci Stb, u významných osob ministr vnitra. Často byly do vazby vzaty osoby, na které neměli příslušníci StB dostatečné množství důkazů. Množství zatčených v letech 1948 – 1953 přibývalo. Mezi příslušníky Státní bezpečnosti působil názor, že podezřelý promluví teprve tehdy, když je ve vězení a v rukou vyšetřovatelů, nebo skutečnost, že pracovníci operativních útvarů byli hodnoceni také podle počtu těch, které přivedli do vězení.¹⁵²

Zmiňované zatýkání bez podkladových materiálů bylo důsledkem toho, že vedoucí pracovník Stb dal k zatčení mnohdy jen ústní souhlas a potřebné papíry podepsal až po nějaké době.¹⁵³

Někdy docházelo k hromadnému zatýkání, které probíhalo jako organizovaná akce. Druhým způsobem bylo zatýkání jednotlivců. Tuto variantu použila Stb i v případě Herzoga a spol. Jako prvního poslali do vazby Karla Bernharda 1. března 1951, 12. března 1951 zatkla bezpečnost Bořivoje Herzoga. Dne 15. března o svou svobodu

---

¹⁴⁹ To, že se jedná o toho samého Ladislava Malého jako v případě Babice, se objevuje v poznámkách v archiváliích z Archivu bezpečnostních složek.

ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, vyhodnocení arch. sv. z 3. dubna 1968, V-917 UL.

ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, žádost o prodloužení vazby, V-917 UL.

¹⁵⁰ Viz strana 20

¹⁵¹ NAVARA, Luděk a Miroslav KASÁČEK. *Mlynáři od Babic: nová fakta o osudovém dramatu padesátých let*. Brno: Host, 2008. ISBN 978-80-7294-281-7., s.

¹⁵² KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Brno: Doplněk, 1999. ISBN 80-7239-024-4, s. 132.

¹⁵³ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. *Poznávání komunistické minulosti*. ISBN 80-85947-75-7, s. 182.

přišel Jan Líman a o den později, tedy 16. března 1951, Stb uvěznila Emílii Brožovou.¹⁵⁴

Postupně se vyvinuly tři způsoby zatýkání: běžné, zvláštní a tajné. První způsob převládal, Příslušníci Stb odvedli svou oběť do vazby z domova nebo také z pracoviště. Ze soudních spisů mnou sledovaného procesu nelze přesně určit, o jaký způsob zatčení se jednalo, domnívám se však, že se jednalo právě o běžné zatčení. Neboť zvláštní způsob se používal, když funkcionáři předpokládali, že by běžné zatčení vyvolalo nepříznivý ohlas. Šlo tedy například o zatýkání v noci. V kauze Herzog a spol. byl v noci zatčen pouze Karel Bernhard, kterého Stb vzala do vazby ve 3. 40 hodin.¹⁵⁵ Tajné zatýkání se používalo v případě, kdy mělo být zatčení utajeno nejen před veřejností, ale i před rodinou a spolupracovníky.¹⁵⁶

Po zatčení osob se těžiště práce Stb přesunulo do věznice a vyšetřovacích vazeb. Všichni obvinění v kauze Herzog a spol. byli dáni do vazby v Litoměřicích, kde se podrobili i prvním výslechům. Všechny výpovědi vězňů obsahovaly prohlášení, že se s nimi během celého procesu jednalo slušně. Toto tvrzení však nemůžeme brát v potaz, neboť již v dnešní době existuje mnoho literatury a svědectví o krutostech, jež probíhaly během vyslýchání vězňů. Důkazem je i výpověď Bořivoje Herzoga z roku 1954.

Bořivoj Herzog ve své žádosti o milost ze dne 14. dubna 1954 uvádí: „Byl jsem souzen podle administrativního protokolu pořízeného během vyšetřovací vazby, jehož stylizace i podepsání bylo na mně vynuceno tvrdým zacházením a výhružkami.“¹⁵⁷

K zásadám vyšetřování patřilo zejména to, že zatčená osoba je hlavním důkazem své protistátní činnosti a úkolem vyšetřovatele je „udělat ji“, dostat z ní potřebné doznání.¹⁵⁸ K tomu tedy používala jakkoliv krutých metod. Vězni byli vystavováni fyzickému, ale i psychickému teroru. Vyšetřovatelé prováděli fyzické násilí buď z vlastní iniciativy, nebo na pokyn nadřízených. Obvyklou formou bylo bití do obličeje nebo gumovou hadicí, obuškem po těle, na chodidla, bití do žaludku. Neomezovalo se pouze

---

¹⁵⁴ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, obžaloba, V-917 UL.

¹⁵⁵ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, V-917 UL.

¹⁵⁶ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Brno: Doplněk, 1999. ISBN 80-7239-024-4, s. 135.

¹⁵⁷ NA, SSNV, Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, kart. Nezpr., sign. Bořivoj Herzog

¹⁵⁸ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Brno: Doplněk, 1999. ISBN 80-7239-024-4, s. 138.

na dobu a místnost vyšetřování. Pokračovalo ve věznici, vyšetřovací vazbě. Dokonce zde často rozsahem i stupněm krutostí předčilo aktivitu vyšetřovatelů.¹⁵⁹

Vyšetřovatelé praktikovali také různé druhy výslechů. Patřily mezi ně například výslechy normální, nepřetržitě, noční, udržovací, dlouhodobé, atd. Cílem dlouhotrvajících a nočních výslechů bylo dosáhnout požadované výpovědi v důsledku únavy vyšetřovaného. Když tyto výslechy nepřinášely ovoce, přešlo se k výslechům nepřetržitým¹⁶⁰. Ty směřovaly v podstatě ke stejnému závěru jako předešlé způsoby vyslýchání. Udržovací byly krátké a měly připravit vyšetřovance na soud a udržovat s ním téměř denní kontakt, sledovat jeho psychický stav a poznávat jeho předpokládané počínání v hlavním přelíčení.¹⁶¹

Vzhledem k torzovitosti dochovaných materiálů v této kauze není možné přesně doložit konkrétní typy výslechů uplatňovaných na zadržených.

4.3 Obžaloba

Žalobu proti vychovatelům učňů v hornickém průmyslu vypracoval státní prokurátor Antonín Mykiska.¹⁶² Ve svém tvrzení poukazoval na to, že republika dala důvěru obžalovaným v tom, aby pracovala na jednom z důležitých částí tehdejšího hospodářství. Měli jít hornickým učňům dobrým příkladem, ale podle slov Mykiska jejich zá-

¹⁵⁹ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Brno: Doplněk, 1999. ISBN 80-7239-024-4, s. 144 – 145.

¹⁶⁰ Zavedli je sovětští poradci, trvaly až čtyři dny a noci s krátkými přestávkami. Vyšetřovatelé se obvykle střídali, vyšetřovavec obvykle musel stát po celou dobu a byl vystaven dalším fyzickým útrapám, např. bití. Jen málo jedinců mělo tolik síly, že je nepřetržitě výslechy nepřinutily k „požadovanému doznání“.
KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Brno: Doplněk, 1999. ISBN 80-7239-024-4, s. 143.

¹⁶¹ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Brno: Doplněk, 1999. ISBN 80-7239-024-4, s. 143 – 144.

¹⁶² Pocházel z rodiny venkovského učitele, původní povolání státní zástupce. V době první republiky nebyl politický organizován ani činný, v době okupace byl členem NS. Členem KSČ se stal roku 1945. Pracoval v justičních službách po celou dobu od roku 1929. Nejprve tedy jako státní zástupce, později jako prokurátor. Od počátku pracoval na Státní prokuratuře (jako náměstek státního prokurátora v Brně, později v Praze). Od 1. 1. 1953 pracoval na Generální prokuratuře v trestním odboru jako prokurátor (v obecní kriminální agendě). V roce 1963 vzhledem k jeho práci v justici již za první republiky, resp. za protektorátu, a k podílu nezákonnostech 50. let, bylo ÚV KSČ navrhováno jeho přefazení na některou nižší složku prokuratury. Na základě toho byl odvolán z funkce prokurátora Generální prokuratury a ustanoven do funkce prokurátora Městské prokuratury v Praze.

VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948 – 1953 v dokumentech*. Díl II., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 80-86621-05-7, s. 48, 50, 134, 138, 141, 208, 209.

VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948 – 1953 v dokumentech*. Díl I., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003. ISBN 80-86621-03-3, 20, 24, 28, 29, 31, 34 – 36, 41 – 43, 45 – 55, 86, 90, 95, 96, 114, 177, 180, 184, 185, 319, 322

měrně špatným chováním podřývali chování učňů a nebyli pro ně dobrým vzorem v zájmu lidového zřízení republiky.

Jejich trestnou činnost však obžaloba posouvá již před dobu jejich působení na Lánské akci jako vychovatelů. Konkrétně protistátní činnost Brožové měla započít tím, že údajně neoznámila ilegální odchod svého kolegy Malého a v červenci roku 1949, když se vrátil zpět do země, mu měla poskytnout nocleh, i když prý věděla o jeho špiónáží práci pro CIC.¹⁶³ Brožová se o odchodu Malého ze země vyjadřuje při hlavním přelíčení dne 22. července 1952 takto: „O Malém, který byl osobním referentem lázní v Dolní lipové, jsem věděla, že je nepřátelsky zaměřen k lidově demokratickému zřízení, což dával najevo každému. Tento se rozhodl k ilegálnímu odchodu z republiky a toto říkal každému. Jeho rozhodnutí jsem neoznámila, neboť jsem věděla, že se s tím svěřil i předsedovi závodní rady.“¹⁶⁴

Jedním z hlavních podnětů pro obvinění Brožové byl její vztah s Angličanem Collingem, který zde s dalšími muži z Velké Británie pracoval jako montér textilních strojů v řadě velkých továren. Kvůli tomuto vztahu několikrát přišla o práci a podle její výpovědi údajně plánovala s Britem útěk do Anglie. Obžaloba Collinga a jeho kolegy charakterizovala jako agenty britské špiónáží služby.¹⁶⁵

Podle výsledku u hlavního přelíčení Brožová popisovala situaci, kdy byla jedním z Angličanů pověřena, aby pro něj doručila dopis na určitou adresu. Brožová souhlasila a nakonec dopis doručila osobně. Lístek obsahoval výzvu pro jistého Klatovského, aby ilegálně odešel do západního Německa a tam se hlásil v uprchlickém táboře. Ačkoliv podle soudu měla být obviněná vědoma, že jde o protistátní činnost, dopis předala, aniž o věci učinila příslušné oznámení bezpečnostním orgánům.¹⁶⁶

Brožová měla být svědkem údajného rozhovoru známých s Collingem, který byl požádán, aby zprostředkoval ilegální odchod do zahraničí nějaké další osoby. Ani v tomto případě Brožová záměr neohlásila. Její přítel Colling odchod nezprostředkoval,

---

¹⁶³ Kontrašpiónáží sbor – zpravodajská služba armády Spojených států, která byla založena již během druhé světové války.

¹⁶⁴ ABS, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, protokol o hlavním přelíčení, V-917 UL.

¹⁶⁵ ABS, Správa vyšetřování StB- vyšetřovací spisy, obžaloba, V-917 UL.

¹⁶⁶ ABS, Správa vyšetřování StB- vyšetřovací spisy, protokol o hlavním přelíčení, V-917 UL.

dotyčné ale odkázat na jistého Dickensona z Doudleb u Prahy. Na druhou stranu obžalovaná uvádí, že upozornil Dickensona, aby v tomto případě intervenci odmítl.¹⁶⁷

Další roli v obvinění Brožové hrálo údajné prozrazení, že v jisté továrně se vyrábí nylon a dále, že na nějakém místě staví továrna na zbraně. Soud zjistil z posudku znalce z oboru státně bezpečnostního zpravodajství, že tyto informace spadají do státního tajemství. Co se týče továrny na zbraně, je prý tato skutečnost obzvláště tajná. Brožová se však hájila, že není žádným tajemstvím, kde se nylon vyrábí, a tento výrobek není nijak důležitý pro obranu státu. Vzpomínala na jízdu autem na Macochu, kdy řidič auta mluvil o zapojení rozestavěné továrny, která stála mimo místo trasy auta, do zbrojního průmyslu. Tuto řidičovu poznámku tlumočila do angličtiny, aby si Coling nemyslel, že v češtině hovoří o něm.¹⁶⁸

K této věci byl zaznamenán výslech Ladislava Smutného, řidiče nájemného vozu. Uvádí, že v autě seděl také otec obviněné František Machovský. Většinu otázek, které Brožová kladla, zodpovídal údajně on. Pouze mezi Blanskem a Macochou měli odpovědět současně, že stavební materiál je na stavbu továrny na zbraně.¹⁶⁹

Údajná protistátní činnost Bořivoje Herzoga ještě před nástupem do hornického sektoru pocházela z doby, kdy nedobrovolně pobýval v Erdingu. Měl zde slíbit spolupráci s cizí zpravodajskou službou a údajně přijal úkol, který po návratu do ČSR nenahlásil příslušným orgánům. Po svém návratu chtěl údajně založit „protistátní“ skupinu a měl vyhledávat osoby, které by se daly použít k vytvoření sítě špionážního charakteru. Za tímto účelem se stýkal a vyhledával „reakční“ osoby v Rumburku. Podle výpovědi příslušníka SNB Jaroslava Potůčka z 13. listopadu 1951, se Herzog snažil do jeho skupiny zapojit i jeho s manželkou Zdenou Tykalovou.¹⁷⁰ Podle obžaloby se tedy Herzog začal stýkat s organizací, která měla za cíl zjistit státní tajemství. Měl údajně podporovat snahy této organizace, a proto vyzvídal všechny tajemství.

Bernhardtovo nepřátelství ke státu mělo vzniknout v době, kdy došlo ke znárodnění prádelny, kde byl národním správcem, a tím mu bylo zamezeno soukromého podnikání. Dále měl jako úředník v ČSSS v Jiřikově využít své pozice a povinnosti konal

---

¹⁶⁷ SOA Litoměřice, KS Ústí nad Labem, Výpověď obžalované Brožové z 18. července 1951, T1/53.

¹⁶⁸ SOA Litoměřice, KS Ústí nad Labem, Výpověď obžalované Brožové z 18. července 1951, T1/53.

¹⁶⁹ SOA Litoměřice, KS Ústí nad Labem, Výpověď Ladislava Smutného, T1/53.

¹⁷⁰ ABS Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, obžaloba, V-917 UL.

dle žaloby záměrně špatně a nabádal jiné zaměstnance na jmenovaném statku, aby následovali jeho příkladu. Na veřejnosti prý rozhlašoval zprávy o špatném hospodaření ČSSS, které sám způsoboval, a tím chtěl veřejnost přesvědčit, že jedině soukromým hospodařením je možno docílit úspěchu.¹⁷¹

První slova obžaloby proti Límanovi zní: „Jeho jedinou touhou bylo, aby se vrátily doby tzv. zlaté první republiky. Ve snaze přispět k zvratu lidově demokratického zřízení, pobuřoval, jako všichni předchozí obvinění, proti republice a snažil se nalézt takové zaměstnání, které by mu bez práce vynášelo co nejvíce a v němž by mohl republice nejvíce uškodit.“¹⁷²

Když opouštěl lidově demokratickou armádu, byl upozorněn, že má odevzdat všechny vojenské písemnosti, a i přesto tak údajně neučinil. Při domovní prohlídce se u něho mělo najít větší množství vojenského materiálu tajného rázu.

Ve věci Jana Límana vypovídal svědek Konečný a svědkyně Kratochvílová, kteří oba potvrdili Límanovy nepřátelské postoje vůči republice, jež před nimi vyjadřoval.¹⁷³

Jako první propojení protistátní činnosti všech výše zmíněných obviněných vidí obžaloba v době, kdy se Bořivoj Herzog v roce 1950 stal náborovým referentem do Lánské akce.¹⁷⁴

Začal mít údajně zájem o to, aby výchova hornických učňů byla prováděna tak, jak si to přejí úhlavní nepřátele státu, a proto získával za vychovatele lidi rekrutující se z řad těchto odpůrců. Jedním z těchto lidí byl právě Karel Bernhard, jenž byl přijat za vychovatele hornických učňů. Ten měl údajně zneužívat své funkce k protistátní činnosti. Toho se měl dopouštět tím, že v hornických učních, jejichž výchovou byl pověřen, vzbuzoval nedůvěru ve vládu a společenské zřízení republiky, vychvaloval „svobodu a demokracii v západních státech“ a mimo toho jim dovolil poslouchat „štvavé“ vysílání

---

¹⁷¹ ABS Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, obžaloba, V-917 UL.

¹⁷² ABS Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, obžaloba, V-917 UL.

¹⁷³ ABS Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, Výpověď Konečného a Kratochvílové, V-917UL.

¹⁷⁴ ABS Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, obžaloba, V-917 UL.

Svobodné Evropy.¹⁷⁵ Kromě toho se měl snažit vzbudit v učních dojem, že odsouzení, kteří v blízkosti učňů pracovali, jsou oběťmi lidově demokratického zřízení republiky.¹⁷⁶

Bernhard dále doporučil na místo vychovatele Jana Límana, který práci přijal. Líman měl v pozici vychovatele dovolovat učňům, aby poslouchali zahraniční rozhlas a měl se snažit podlamovat jejich pracovní morálku, což se projevovalo vysokou absencí. Mezi uční údajně působil tedy jako zarytý nepřítel státu. Líman prý také ukázal Bernhardovi v prosinci 1950 důležitou mapu vojenského cvičiště v Milovicích, čímž se dopustil další protistátní činnosti.¹⁷⁷

Bořivoj Herzog mimo jiné doporučil Brožovou jako vychovatelku do Flanely.¹⁷⁸ Začal se s ní stýkat a předával jí zprávy, i když věděl o její údajné špionáži. Sám se měl doznat k několika zprávám, které ji předal ústně i písemně v kavárně Opera v Mostě. Obviněný údajně dobře věděl, že Brožová předávala informace anglickým příslušníkům. Herzog tedy doporučil práci vychovatele všem spoluobviněným.¹⁷⁹

Obžaloba, po sepsání veškeré údajné trestné činnosti všech obžalovaných, shledala, že obviněná Emílie Brožová se měla dopustit trestného činu velezrady, vyzvědačství a sabotáže. Z toho samého obvinila Bořivoje Herzoga. Karel Bernhard byl nařknut z trestného činu velezrady a vyzvědačství, Jan Líman se měl provinít trestným činem pokus o vyzvědačství a pokus o sabotáž.¹⁸⁰

---

¹⁷⁵ Rádío Svobodná Evropa bylo založeno na počátku studené války, aby šířilo necenzurované informace k posluchačům za železnou oponu. RFE bylo založeno roku 1950 a zpočátku vysílalo do Bulharska, Československa, Maďarska a Rumunska. O tři roky později začalo vysílat do Sovětského svazu v ruštině a patnácti dalších národních jazycích, roku 1975 pak zahájilo vysílání do Estonska, Lotyšska a Litvy. Dnes je jednou z nejširších mediálních organizací na světě, vytváří rozhlasové, internetové a televizní pořady v zemích, jejichž vlády buďto svobodný tisk zakázaly nebo tam není plně rozvinut. Vysílá ve 28 jazycích do 20 zemí, včetně Afghánistánu, Íránu, Ruska a středoasijských zemí.

Stručný vývoj Rádia Svobodná Evropa/Rádia Svoboda [online] [vid. 8. 7. 2019], dostupné z: https://www.rozhlas.cz/svobodne/chcivedet/_zprava/strucny-vyvoj-radia-svobodna-evropa--854388
Více k tématu např.: TOMEK, Prokop. *Československá redakce Radio Free Europe: historie a vliv na československé dějiny*. Praha: Academia, 2015. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-2490-9.

¹⁷⁶ ABS Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, obžaloba, V-917 UL.

¹⁷⁷ ABS Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, obžaloba, V-917 UL.

¹⁷⁸ Bavlnářský závod ve Šluknově. Byl sdružen společně se závody COTONA, SEBA, VELVETA, BENAR, BEKON

¹⁷⁹ ABS Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, obžaloba, V-917 UL.

¹⁸⁰ ABS Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, obžaloba, V-917 UL.

4.4 První rozsudek – Státní soud

Všichni obžalovaní stanuli před Státním soudem v Praze dne 22. července 1950. Soudcem v tomto stání byl Jan Zavoral.¹⁸¹ Z Litoměřic byli všichni obvinění posláni do vazby státní prokuratury v Praze. Stalo se tak dne 4. dubna 1952. Zde setrvali až do hlavního přelíčení u Státního soudu 22. července 1952.

Nejvyšší trest soud vynesl ve věci Karla Bernharda, jehož soud poslal do vězení na 18 let a jako trest vedlejší mu udělil ztrátu občanských práv na 10 let. Bernhard byl odsouzen za trestnou činnost velezrady, vyzvědačství a sabotáže. Trestným činem velezrady, sabotáže a ohrožení státního tajemství se podle soudu provinil Bořivoj Herzog, který dostal druhý nejvyšší trest ve výši 14 let nepodmíněně. Jediná žena v této kauze, Emílie Brožová, dostala trest ve výši 12 let za velezradu, ohrožení státního tajemství a sabotáže. Poslední odsouzený, Jan Líman, byl odsouzen k nejnižšímu vyřknutému trestu, a to k 8 letům vězení, zaplacení 50 000 Kčs a pěti letům ztráty občanských práv. Provinil se trestným činem ohrožení státního tajemství a pokusem o trestný čin sabotáže.¹⁸² U obviněných Brožové, Herzoga a Bernharda soud také vyslovil rozsudek propadnutí veškerého jmění.¹⁸³

Všichni obžalovaní se proti rozsudku Státního soudu odvolali. Nejvyšší soud se jejich požadavkem zabýval 24. září 1952 a rozhodl pozitivně ve prospěch tří odsouzených. Žádost Karla Bernharda Nejvyšší soud zamítl.

V odvolání Jana Límana Nejvyšší soud nezměnil výši trestu, ale pouze došlo ke změně v trestné činnosti, a to konkrétně tak, že se neprovinil pokusem o trestný čin sabotáže, nýbrž byl odsouzen za trestný čin spolčení k trestnému činu.¹⁸⁴

Co se týče případu Brožové a Herzoga, byla jejich kauza přezkoumána jako špatně vyhodnocená, a tak se u nich konalo odvolávací řízení, ale nikoliv u Státního soudu, neboť ten během tohoto období ukončil činnost, ale u Krajského soudu v Ústí nad Labem. V jejich případě se odvolávací soud vyslovil v prospěch odsouzených a došlo ke snížení trestu. Tomuto případu se budu věnovat v samostatné kapitole.

---

¹⁸¹ Viz strana 28.

¹⁸² ABS Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, Rozsudek hlavního přelíčení z 22. července 1951, V-917 UL.

¹⁸³ ABS Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, Rozsudek hlavního přelíčení z 22. července 1951, V-917 UL

¹⁸⁴ SOA Litoměřice, KS Ústí nad Labem, odvolací řízení 22. září 1953, T1/53

4.5 Druhý rozsudek „politický proces Herzog a Brožová“ – Krajský soud v Ústí nad Labem

Poté, co Nejvyšší soud dne 24. září 1952 kladně přistoupil k odvolání Bořivoje Herzoga a Emílie Brožové, byl jejich případ předán do rukou Krajského soudu, konkrétně Krajského soudu v Ústí nad Labem. Senátu, který kauzu soudil, předsedal stejně jako u Státního soudu Jan Zavoral.¹⁸⁵ Tento soud vynesl rozsudek 30. dubna 1953. Prokurátorem byl stejně jako u Státního soudu Vladimír Flégl¹⁸⁶ a zapisovatelkami Irena Bílá a Věra Šonková.

Krajský soud v Ústí nad Labem se usnesl, že doporučením Bernarda jako vychovatele se dopustil Herzog trestného činu sabotáže. Trestný čin velezrady a vyzvědačství podle soudu nelze dostatečně prokázat, a tak snížila Herzogovi trest z původních čtrnácti let na let deset.¹⁸⁷

Emílii Brožové byl trest zkrácen z dvanácti let na osm a jako vedlejší trest jí soud udělil 4 roky ztráty čestných práv. Podle soudu se provinila trestným činem porušení veřejného činitele.¹⁸⁸ Dne 4. května 1953 vyhlásil Klement Gottwald amnestii, soud přehodnotil své rozhodnutí, neboť se usnesl, že trest za velezradu, kdyby nebylo jiného trestného činu, by odpovídal sedmi letům vězení, na druhou stranu trest za sabotáž by sám o sobě měl být delší. Proto se v rámci amnestie zkrátil trest o jeden rok. Tedy na sedm let.

V případě Bořivoje Herzoga došlo v prosinci roku 1954 k přezkoumání rozsudku a přehodnocení klasifikace trestného činu sabotáže na porušení veřejného činitele a jeho trest se snížil na 3 roky.¹⁸⁹

---

¹⁸⁵ Viz strana 20.

¹⁸⁶ Viz strana 25.

¹⁸⁷ SOA Litoměřice, KS Ústí nad Labem, Rozsudek hlavního přelíčení z 30. dubna 1953, T1/53.

¹⁸⁸ SOA Litoměřice, KS Ústí nad Labem, Rozsudek hlavního přelíčení z 30. dubna 1953, T1/53.

¹⁸⁹ ABS, Správa vyšetřování Stb – vyšetřovací spisy, vyhodnocení arch. sv. z 3. dubna 1968, V-917 UL.

4.6 Výkon trestu

Karel Bernhard byl po vynesení rozsudku převezzen do NPT ve Valdicích u Jíčina¹⁹⁰. Odtud 13. září 1958 do NPT Leopoldov u Bratislavy. Kvůli zhoršujícímu se zdravotnímu stavu nechali vězně převzt do věznice č. 1 v Brně. Tento převoz se uskutečnil 15. února 1959. Den na to mu byl přerušen trest na půl roku a 17. února 1959 ho převezli do civilního oddělení nemocnice Brno, kde ale druhý den zemřel.¹⁹¹

Do započítání výkonu trestu se počítala již doba od uvěznění. Emílii Brožové tedy od 16. března 1951. Její trest byl v rámci v rámci amnestie zkrácen na 7 let, a tak vazbu měla Brožová opustit dne 16. března 1958. Brožová si odpykávala svůj trest od 28. července 1952 do 9. ledna 1953 v Nápravném pracovním táboře v Rakovníku. Byla umístěna také v SMUNZ Gottwaldov, a to od 13. srpna 1952 do 4. ledna 1954. Od 7. ledna 1954 až do konce trestu byla Brožová umístěna v Nápravném táboře v Želiezovce.¹⁹²

Dne 1. prosince 1957 byla vydána prezidentem republiky amnestie, která se mohla na Brožovou vztahovat. Ale z důvodu špatného chování v Nápravném pracovním táboře Želiezovce, nebylo Brožové prominutí trestu povoleno, a tak byla propuštěna až 16. března 1958.¹⁹³

---

¹⁹⁰ Útvar nápravných zařízení Valdice u Jíčina byl určen pro odsouzené za protistátní trestné činy do deseti roků a pro práce neschopné bez zřetele na výši trestu. S oblibou sem byli umísťováni řeholní a diecézní kněží spolu s příslušníky církevní hierarchie. Jedním z vězňů byl i farář Josef Toufar, který je znám z případu Čihošť. Životní podmínky byly v 50. letech tristní. Na celách se tísnilo i 20 vězňů, spalo se na slámnících a pod jednou dekou. Ještě několik let po válce zde nebyl vybudován splachovací záchod. Nevyhovující ubytování a pracovní prostředí spojené s nedostatečnou lékařskou péčí zanechávaly stopy na zdravotním stavu vězňů a mohly vést i tragickým koncům. Tak tomu bylo i v případě Karla Bernhardta, který sice nezemřel přímo v NPT Valdice, ale odnesl si odsud špatný zdravotní stav, na jehož následky zemřel.

JOHN, Roman. *Valdice a osudy politických vězňů 1948 – 1989*. In: Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů. 2009, č. 4, s. 105 – 113.

Více k tématu: Borák, Mečislav a Janák, Dušan *Tábory nucené práce v ČSR 1948-1954*. Mečislav Borák, Dušan Janák. Vyd. 1. Šenov u Ostravy : Tilia, 1996. ISBN:80-902075-4-5.

¹⁹¹ NA Praha, Sprok, Státní prokuratura, GSpt, I42/52.

¹⁹² Nápravný pracovní tábor, který byl určen pouze pro ženy. Byl založen 18. prosince 1952. Byl umístěn na východ od Bratislavy, nedaleko maďarských hranic. Tato vesnice trpěla nedostatkem pracovních sil v zemědělství, a tak ženy internované v tomto táboře musely pracovat na polích. DOUBOVÁ, Veronika, *Politické procesy 50. let – ženy odsouzené krajským soudem v Liberci v letech 1953 a 1954*, Diplomová práce, Technická univerzita v Liberci, Liberec, 2011, s. 28.

¹⁹³ SOA Litoměřice, KS Ústí nad Labem, Žádost z nápravného pracovního tábora v Želiezovce T1/53.

Snaha o přežití a o uchování si zdravého rozumu bylo to, co ženy drželo „nad vodou“. K tomuto přispívalo zejména přátelství, které obzvlášť ve vězení znamenalo hodně, pospolitost a snaha si pomoci, jak to jen jde.¹⁹⁴

Tresty byly něčím, s čím se setkávaly ženy nejen ve vazbě, nýbrž i ve vězení. Stejně jako ve vazbě, kde snad každý obdržel nějaký ten trest, to bylo vězení, kde tento princip platil o to spíše. Udělované tresty byly podobné těm jako ve vazbě, nicméně důvod k jejich udělení se většinou lišilo. Ve vazbě byla tímto důvodem spíše neochota ke spolupráci, ve vězení naopak chování, které odporovalo velmi přísnému vězeňskému řádu. Mezi nejčastější tresty patřilo zarážení výhod, a to zejména balíčků a dopisů z domova, návštěv, které i tak probíhaly velmi zřídka, zákaz kouření či umístování do korekce, či temnice na několik dní.¹⁹⁵

Herzog byl po vynesení rozsudku Krajským soudem dán do vězení v Ostrově u Karlových Varů.¹⁹⁶ Po celou dobu zde pracoval v dolech údajně s výborným nasazením. Jeho trest měl skončit 12. března 1961. Dne 14. dubna 1954 podal Herzog vlastní žádost na propuštění. Náčelník tábora píše o Bořivoji Herzogovi následovně: „jeho chování je dobré, nebyl nijak trestán a má vyrovnanou povahu s dobrým poměrem ke kolektivu. Jeho pracovní morálka je dobrá, pracuje zde jako pomocný dělník s průměrným výkonem za 3 měsíce 132%. V práci je iniciativní a plně využívá svých dobrých organizačních schopností. Po stránce politické je vyspělý, jeho poměr k našemu zřízení se projevuje kladně, což dokazuje svou dobrou pracovní morálkou. Jsou u něho předpoklady, že po propuštění povede spořádaný život.“¹⁹⁷ Po přezkoumání KS v Ústí nad Labem byl 15. prosince 1954 propuštěn na svobodu.

---

¹⁹⁴ ŠIMKOVÁ, Dagmar. *Byly jsme tam taky*. Toronto: Sixty-Eight Publishers, 1. vyd. 1980, ISBN 0-88781-089-6, s. 168.

¹⁹⁵ KAPLAN, Karel. *Největší politický proces: "M. Horáková a spol."*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 1995. Studie - materiály - dokumenty (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR). ISBN 80-85270-48-X, s. 187 – 188.

¹⁹⁶ Pracovní tábory na Jáchymovsku měly svébytnou pozici. V červnu 1949 zde vznikla samostatná Stanice SVS Ostrov, která koncem roku řídila 6 táborů s téměř 4 tisíci vězňů. V polovině roku 1951, kdy byla od 1. června předána ministerstvu národní bezpečnosti a vznikl Vězeňský ústav Ostrov, šlo o 11 táborů a na 10 tisíc vězňů. Byli zde věznění političtí vězni, ale i kriminální a retribuční. Tyto tábory hrály důležitou roli v těžbě. Vězni byli nasazováni do jáchymovských dolů na těžbu uranu. Uranová ruda se v ČSR těžila ve velkém a byla vyvážena do SSSR. Když už nebylo možné na těžbu nasazovat německé zajatce, přišli na řadu právě političtí vězni.
VYSKOČIL, Zdeněk. *Vězeňství v ČSR v letech 1945 – 1956*. Studentská vědecká odborná činnost. Univerzita Karlova v Praze, Praha, 2011, s. 9.

¹⁹⁷ NA, SSNV, Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, kart. Nezpr., sign. Bořivoj Herzog.

Materiály jsou v tomto směru dosti torzovité a můžeme z nich vyčíst jen pár informací o putování vězňů. Jan Líman svůj trest vykonával, ve SPUNZ Tmavý důl. Poté ho převezli do NPT ve Rtyni v Podkrkonoší, kde pobýval od 1. července 1953 až do 13. září 1954, kdy byl podmíněčně propuštěn.

Pro mnohé bylo umístění do některé z věznic vysvobození, jelikož vazba pro ně byla takovým utrpením, že se do vězení až těšili. Většina odsouzených navíc věřila v brzký státní obrat, který by přinesl konec komunistického režimu, takže si délku svého trestu ani neuvědomovali.¹⁹⁸

4.7 Život po propuštění

Jelikož jedinými pramennými materiály jsou archivy a nemáme k dispozici žádné poznatky pamětníků, nevíme o životě po propuštění téměř nic. Jak již bylo zmíněno výše, Karel Bernhard zemřel ještě ve vězení. Jediná informace o Janu Límanovi je ta, že po propuštění bydlel v Teplicích.¹⁹⁹

Bořivoj Herzog měl po propuštění v plánu vrátit se za rodinou do Vojníkova v okrese Písek a chtěl být zaměstnán v podobném odvětví jako ve vězení.²⁰⁰

O Brožové víme pouze to, že se zřejmě znovu vdala. O jejich životě ale nic víc nevíme ze stejného důvodu, jako u dalších dvou odsouzených

4.8 Rehabilitace

Žena Karla Bernharda, Anna Ulmanová, zažádala o rehabilitaci svého manžela 2. října 1968. Tuto žádost však vzala zpět 21. února 1974. Stažení žádosti může být nejspíše důsledek doby. Probíhala normalizace²⁰¹ a docházelo k další vlně perzekucí, proto zřejmě žadatelé své požadavky stahovali.

---

¹⁹⁸ DOUBOVÁ, Veronika, *Politické procesy 50. let – ženy odsouzené krajským soudem v Liberci v letech 1953 a 1954*, diplomová práce, Technická univerzita v Liberci, Liberec, 2011, s. 41.

¹⁹⁹ NA Praha, Sprok, Státní prokuratura, Žádost o soudní rehabilitaci, GSpt, I42/52.

²⁰⁰ NA, SSNV, Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, kart. Nezpr., sign. Bořivoj Herzog.

²⁰¹ Normalizace je systém charakterizovaný nehybností, snahou o stabilitu, která spočívá v udržování politického a ideového statutu quo při zajištění alespoň nějaké životní úrovně obyvatel. Jde o systém, který rezignoval na jakoukoliv inovaci
více k tématu: OTÁHAL, Milan. *Normalizace 1969-1989: příspěvek ke stavu bádání*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002. ISBN 80-7285-011-3.

Požadavek na rehabilitaci Jana Límana, který podal on sám, byl 13. června 1974 zamítnut, neboť zákon o soudní rehabilitaci se nevztahoval na trestnou činnost, za níž byl Líman odsouzen.²⁰²

Brožová o soudní rehabilitaci zažádala 20. května 1968, ale 1. dubna 1974 svou žádost stáhla, zřejmě ze stejného důvodu jako manželka Karla Bernharda. Co se týče Bořivoje Herzoga, ten zažádal o přezkoumání dle zákona o soudní rehabilitaci, ale jeho požadavek byl zamítnut 28. března 1969 z důvodu toho, že nejde o rozsudek, na který se tento zákon vztahuje.²⁰³

O soudní rehabilitaci po roce 1989 nejsou v archívech záznamy. Lze se ale domnívat, že k rehabilitaci po nástupu nového režimu došlo, neboť trestné činy, za které byly osoby ve sledované kauze odsouzeny, se vztahovaly na zákon o soudní rehabilitaci.²⁰⁴

---

²⁰² NA Praha, Sprok, Státní prokuratura, žádost o soudní rehabilitaci, GSpt, I42/52.

²⁰³ ABS Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, Žádost o soudní rehabilitaci, V-917 UL.

²⁰⁴ Zákon č. 119/1990 Sb. se vztahuje na soudní rozhodnutí vyhlášená v době od 25. února 1948 do 1. ledna 1990, týkající se skutků spáchaných po 5. květnu 1945, podle zákona č. 50/1923 Sb. č. 50/1923 Sb., č. 231/1948 Sb., č. 86/1950 Sb., č. 140/1961 Sb., č. 150/1969 Sb. a zákonného opatření předsednictva Federálního shromáždění č. 99/1969 Sb. a to za trestné činy podle vyjmenovaných paragrafů. Například se jednalo o trestné činy sabotáže, velezrady, vyzvědačství, hanobení státu, opuštění republiky, státního tajemství apod.

Zákon č. 119/1990 Sb. o soudní rehabilitaci § 2. [online] [vid. 18. 7. 2019], Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-119>

5 Závěr

Tato práce je věnovaná politickým procesům 50. let 20. století v Československu, které se staly nedílnou součástí režimu až do listopadu roku 1989. Konkrétně jsem se zaměřila na analýzu kauz čtyř vychovatelů hornické učňovské mládeže, které tehdejší režim označil za nespolehlivé, obvinil je z velezrady a odsoudil k mnohaletým trestům odnětí svobody.

Emílie Brožová, Bořivoj Herzog, Karel Bernhard a Jan Líman byli nejprve postaveni před instancí Státního soudu. Ten je shledal vinnými z trestných činů velezrady, vyzvědačství, sabotáže a ohrožení státního tajemství. Nejvyšší trest si vyslechl Karel Bernhard, kterého soudce Jan Zavoral poslal na dlouhých 18 let do vězení. Brožová byla odsouzena k 12 letům, Herzog k 14 letům a Líman k 8 letům odnětí svobody.

Všichni odsouzení se se proti tomuto rozsudku odvolali a Nejvyšší soud v září 1952 žádosti o revizi procesu vyhověl u Brožové a Herzoga. V případě Límana a Bernharda ji označil za neopodstatněnou. Kauzu Brožové a Herzoga řešil následně Krajský soud v Ústí nad Labem. V rozporu s tehdy běžnou praxí, kdy odvolání znamenalo často navýšení původního trestu, se kauza v tomto případě vyvíjela příznivě ve prospěch obžalovaných. Jejich původní tresty byly sníženy rozsudkem z 30. dubna 1953, u Herzoga na 10 let a u Brožové na 8 let odnětí svobody.

K dalšímu zkrácení vynesených trestů došlo díky amnestiím a dalším odvolacím řízením. Líman a Herzog se na svobodu nakonec dostali „již“ v roce 1954. Emílie Brožová byla propuštěna v roce 1958. Za tragický lze označit případ Karla Bernharda, jehož zdravotní stav se v důsledku špatných životních podmínek během věznění výrazně zhoršil. Bernhard zemřel 18. února 1959 ve výkonu trestu.

Z dostupných materiálů je zřejmé, že kauza byla vykonstruovaná StB, a to i za použití agentů provokatérů. Jedním z nich by měl být Ladislav Malý, známý především v souvislosti s kauzou „Babice“. Proč a z jakých důvodů byly v rámci tohoto procesu souzeny výše uvedené osoby, zcela jasné není. Možná šlo o exemplární potrestání. Hornický průmysl a výchova mládeže patřily mezi propagované oblasti nového politického systému.

Faktem zůstává, že všichni odsouzení se znali. Působili jako vychovatelé u hornických učňů. K této práci se dostali v rámci tzv. Lánské akce. Zda se intenzivně vídali i

mimo zaměstnání zřejmě není. Přitěžovat jim mohla nejrůznější fakta z jejich života. V případě Brožové například milostný vztah s mužem z Velké Británie. Karel Bernhard měl pracovat pro prvorepublikovou zpravodajskou službu, kterou vedl komunisty odmítaný generál Moravec. Líman si měl ponechat vojenskou mapu milovického prostoru, kterou získal k dispozici během výkonu povinné vojenské služby. Důkazní řízení, vyšetřovací protokoly a samotné hlavní přelíčení jsou plně nejasností. Zřejmě je, že dotyční měli být odsouzeni za každou cenu.

Jsem si vědoma toho, že téma jsem zdaleka nevyčerpala a naopak se objevila řada dalších možností výzkumu. Mimo jiné by stálo za to zaměřit se detailněji na osobu Karla Bernharda a to především v kontextu jeho zpravodajských aktivit za doby první republiky i okupace. V případě Herzoga pak na jeho roli v souvislosti s únosem letadla do Erdingu. Dále se nabízí možnosti komparativního srovnání s dalšími kauzami.

Politické procesy měly pro tehdejší režim jednoznačný cíl – odstranit nebo izolovat ty, kteří smýšlejí či by jednou smýšlet mohli jinak než vládnoucí strana. Represe se nevyhnuly žádné vrstvě obyvatelstva. Řada odsouzených byla potrestána bez faktických důkazů. Tak tomu ostatně bylo i ve výše zmíněné kauze. Politická perzekuce poznamenala život Brožové, Límana a Herzoga výrazným způsobem. Karla Bernharda připravila o to nejcennější, připravila ho o vlastní život.

6 Seznam použitých pramenů a literatury

6.1 Prameny

6.1.1 Nevydané prameny

- Archiv bezpečnostních složek, Praha, Správa vyšetřování Stb, fond vyšetřovací spisy, sign. V-917 UL
- Archiv bezpečnostních složek, Praha, fond MV, sign. V-1734
- Národní archiv, Praha, fond SSNV, kart. Nezpr., sign. Bořivoj Herzog
- Národní archiv, Praha, fond Sprok, GSpt, I42/52
- Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond KS v Ústí nad Labem, T1/53

6.1.2 Vydané prameny

- ŠIMKOVÁ, Dagmar. *Byly jsme tam taky*. Toronto: Sixty-Eight Publishers, 1. vyd. 1980. ISBN 0-88781-089-6.
- DOUBEK, Bohumil, KAPLAN, Karel, ed. *StB o sobě: výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*. 2., upr. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2002. ISBN 80-902885-9-6.

6.2 Literatura

- BLAŽEK, Petr a Michal KUBÁLEK, ed. *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti*. V Praze: Česká zemědělská univerzita, 2008. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-226-7.
- BLODIG, Vojtěch. *Terezín v "konečném řešení židovské otázky" 1941-1945: průvodce stálou expozicí Muzea ghetta v Terezíně*. Praha: Oswald, 2003. ISBN 80-85433-88-5.
- BORÁK, Mečislav a Dušan JANÁK. *Tábor nucené práce v ČSR 1948-1954*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1996. ISBN 80-902075-4-5.
- BURSÍK, Tomáš, PAŽOUT, Jaroslav, PORTMANN, Kateřina, VILÍMEK, Tomáš, *Proměna politicky motivované trestněprávní perzekuce v Československu v letech 1948 – 1989*, Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, rukopis 2019.
- DOUBOVÁ, Veronika. *Politické procesy 50. let – Ženy odsouzené Krajským soudem v Liberci v letech 1953 a 1954*. Diplomová práce, Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2011.

- HÁJKOVÁ, Alžběta. *Odrazy společenské a politické situace v raných filmech Jána Kadára a Elmara Klose a jejich reflexe v dobovém tisku*. Bakalářská diplomová práce, Masarykova univerzita v Brně. Brno, 2013.
- HONZÍKOVÁ, Miluše. *Politické procesy 50. let – Krajský soud v Ústí nad Labem 1953 – 1954*. Diplomová práce, Technická univerzita v Liberci, Liberec, 2006.
- HONZÍKOVÁ, Miluše a Vladimír KAISER. *In memoriam František Zajíček: 1896-1954 : k příležitosti odhalení pamětní desky na nádraží Ústí nad Labem-západ 24. února 2006*. Ústí nad Labem: Město Ústí nad Labem, 2006. ISBN 80-86646-13-0.
- JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad, 2008. Moderní dějiny. ISBN 978-80-7021-902-7.
- KALOUS, Jan. *Instruktažní skupina StB v lednu a únoru 1950: zákulisí případu Číhošť*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2001. Sešity, č. 4. ISBN 80-902885-4-5.
- KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa. Alexej Čepička – dobová dramata komunistické moci*. Brno, 2011. ISBN 978-80-87474-22-8.
- KAPLAN, Karel. *Protistátní bezpečnost: 1945-1948 : historie vzniku a působení STB jako mocenského nástroje KSČ*. Praha: Plus, 2015. ISBN 978-80-259-0364-3.
- KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa*. Brno: Barrister & Principal, 2009, ISBN 978-80-87029-53-4.
- KAPLAN, Karel. *Sovětsí poradci v Československu 1949-1956*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 1993. ISBN 80-85270-26-9.
- KAPLAN, Karel. *Nekrvavá revoluce*. Praha: Mladá fronta, 1993. ISBN 80-204-0145-8.
- KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: státní bezpečnost 1948-1956*. Brno: Doplněk, 1999. Knihy dokumenty. ISBN 80-7239-024-4.
- KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2008. ISBN 978-80-7364-049-1.
- KAPLAN, Karel. *Největší politický proces "M. Horáková a spol."*. 2. vyd. Brno: Doplněk, 1996. Knihy dokumenty. ISBN 80-85765-58-6.

- KAPLAN, Karel. *Útěky do emigrace 1948 2. část Prokop Drtina*. In: Historický obzor, 1999, r. 10, č. 11/12.
- KAPLAN, Karel. *Zpráva o zavraždění generálního tajemníka*. Praha: Mladá fronta, 1992. Archiv (Mladá fronta). ISBN 80-204-0269-1.
- KNAPÍK, Jiří. *Děti, mládež a socialismus v Československu v 50. a 60. letech*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Ústav historických věd, 2014. ISBN 978-80-7510-057-3.
- KOLOUCH, František. *Oběť případu Babice: Jan Bula (1920-1952)*. V Kostelním Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2016. Osudy (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 978-80-7195-858-1.
- MLÁDKOVÁ, Barbora. *Politické procesy 50. let – Krajský soud v Liberci 1953 – 1954*. Diplomová práce, Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2005.
- NAVARA, Luděk a Miroslav KASÁČEK. *Mlynáři od Babic: nová fakta o osudovém dramatu padesátých let*. Brno: Host, 2008. ISBN 978-80-7294-281-7.
- OKTÁBEC, Karel a Radek ANDONOV. *Vojenská vzpoura v Rumburku 1918: od Rumburku po Nový Bor*. Rumburk: vydala města Rumburk a Nový Bor, 2017. ISBN 978-80-87513-22-4.
- OTÁHAL, Milan. *Normalizace 1969-1989: příspěvek ke stavu bádání*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002. ISBN 80-7285-011-3.
- PACNER, Karel. *Československo ve zvláštních službách: pohledy do historie československých výzvědných služeb 1914-1989*. Díl II. Praha: Themis, 2002. ISBN 80-7312-008-9.
- PERNES, Jiří, Jaroslav POSPÍŠIL a Antonín LUKÁŠ. *Alexej Čepička: šedá eminence rudého režimu*. Praha: Brána, 2008. ISBN 978-80-7243-382-7.
- PIKEŠOVÁ, Jitka. *Politické procesy 50. let – Krajský soud v Ústí nad Labem 1955 – 1956*. Diplomová práce, Technická univerzita v Liberci, Liberec, 2008.
- PONECOVÁ, Andrea. Adolf Hrubý a národní souručenství. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek*. Praha: Odbor archiv bezpečnostních složek Ministerstva vnitra ČR, 2007-. ISBN 978-80-254-9125-6. ISSN 2336-1387.
- RYCHLÍK, Jan a Vladimír PENČEV. *Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí*. Vydání druhé, rozšířené. V Praze: Vyšehrad, 2018. ISBN 978-80-7429-881-3.

- SCHELLE, Karel. *Únor 1948 a změny v organizaci státního mechanismu*. Ostrava: Key Publishing, 2018. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-289-1.
- STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha: Academia, 2016. 1938-1953. ISBN 978-80-200-2593-7.
- TOMEK, Prokop. *Československá redakce Radio Free Europe: historie a vliv na československé dějiny*. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2490-9.
- TOMEK, Prokop: StB jako historický pramen, In: Soudobé dějiny 12, č. 1, Praha 2005.
- ULČ, Ota. *Komunistická justice a třídní boj*. Brno: Stilus, 2016. ISBN 978-80-87122-99-0.
- VEBER, Václav. *Třetí odboj: kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v Československu v padesátých letech 20. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-306-3.
- VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948 – 1953 v dokumentech*. Díl I., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003. ISBN 80-86621-03-3.
- VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948 – 1953 v dokumentech*. Díl II., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 80-86621-05-7.
- VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948 – 1953 v dokumentech*. Díl III. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 80-86621-06-5.
- VYSKOČIL, Zdeněk. *Vězeňství v ČSR 1945 – 1956*. Studentská vědecká odborná činnost, Univerzita Karlova v Praze, Praha, 2011.

6.3 Internetové zdroje

- Příprava, průběh a důsledky února 1948 slovy komunistických politiků, in: **moderni-dejiny.cz** [online], [vid. 20. 6. 2019] Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/priprava-prubeh-a-dusledky-unora-1948-slovy-komunisticky-ch-politiku/>
- PERNES, Jiří. Politické procesy 50. let v Československu, in: **moderni-dejiny.cz** [online], [vid. 20. 6. 2019] Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/politicke-procesy-50-let-v-ceskoslovensku/>

- Lánská akce, in: **pribehrozhlasu.cz** [online], [vid. 24. 5. 2019] Dostupné z: http://www.pribehrozhlasu.cz/tenkrat-v-rozhlase/1950/1950_4
- Československý svaz mládeže (ČSM), Socialistický svaz mládeže (SSM), in: **totalita.cz** [online], [vid. 25. 5. 2019] Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/csm.php>
- Největší letecký útěk z Československa: tři stroje najednou, 24. března 1950, in: **vhu.cz** [online], [vid. 24. 5. 2019] Dostupné z: <http://www.vhu.cz/nejvetsi-letecky-utek-z-ceskoslovenska-tri-stroje-najednou-24-brezna-1950/>
- 100 rokov od založenia Slovenskej republiky rád, in: **davdva.sk** [online] [vid. 20. 6. 2019] Dostupné z: <https://davdva.sk/historik-ivan-luljak-ked-bol-presov-hlavnym-mestom-sovietskeho-slovenska/>
- *Případ Babice*. In: **ustrcr.cz** [online] [vid. 24. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/antologie-ideologicky-textu/pripad-babice/>
- Nouze o místo. In: **holocaust.cz** [online], [vid. 23. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/konecne-reseni-zidovske-otazky/zide-v-ceskych-zemich-a-konecne-reseni-zidovske-otazky/ghetto-terezin/nouze-o-m%C3%ADsto/>
- *Zákon č. 119/1990 Sb. o soudní rehabilitaci § 2*. In: **zakonyprolidi.cz** [online] [vid. 18. 7. 2019], Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-119>
- Stručný vývoj Rádia Svobodná Evropa/Rádia Svoboda. In: **rozhlas.cz** [online] [vid. 8. 7. 2019], dostupné z: https://www.rozhlas.cz/svobodne/chcivedet/_zprava/strucny-vyvoj-radia-svobodna-evropa--854388

7 Seznam příloh

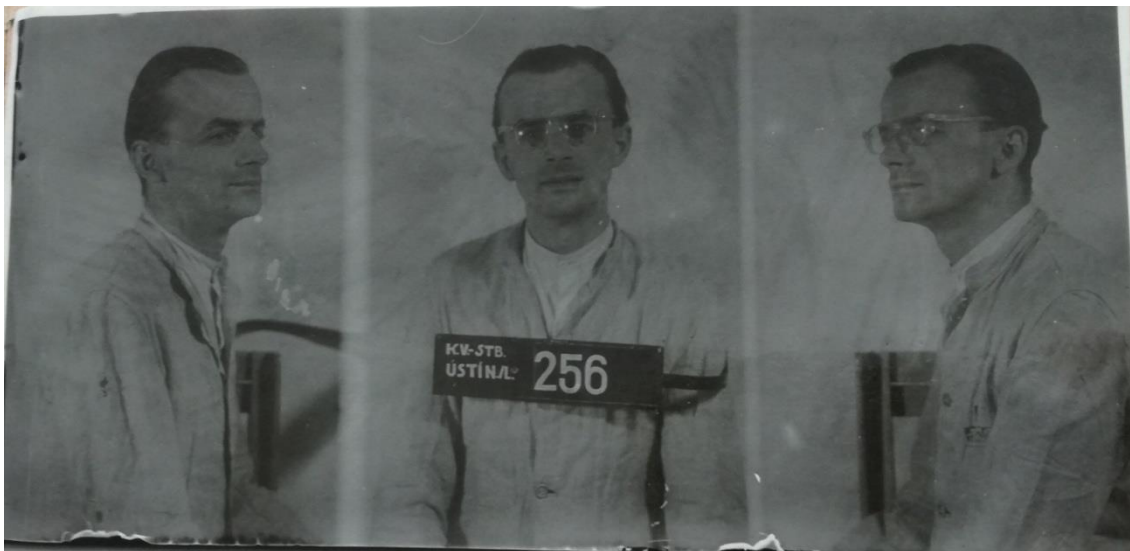
Příloha 1 – Bořivoj Herzog v době zatčení, Archiv bezpečnostních složek, Praha, sign. V-917 UL

Příloha 2 – Emílie Brožová v době zatčení, Archiv bezpečnostních složek, Praha, sign. V-917 UL

Příloha 3 – Karel Bernhardt v době zatčení, Archiv bezpečnostních složek, Praha, sign. V-917 UL

Příloha 4 – Jan Líman v době zatčení, Archiv bezpečnostních složek, Praha, sign. V-917 UL

7.1 Přílohy

Příloha 1 – Bořivoj Herzog v době zatčení

Příloha 2 – Emílie Brožová v době zatčení

Příloha 3 – Karel Bernhardt v době zatčení

Příloha 4 – Jan Líman v době zatčení